

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Daiva Šilkaitytė

**INDIVIDUALIOS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ VERTYBĖS
LIETUVOJE: PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Eglė Vaidelytė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU

L. e. Instituto direktorės pareigas
(parašas) Doc. dr. Audronė Telešienė

(data)

INDIVIDUALIOS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ VERTYBĖS
LIETUVOJE: PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ATVEJIS

Baigiamasis magistro projektas

Viešasis administravimas (kodas 621N70001)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Eglė Vaidelytė

2016-01-

Recenzentas

(parašas) Lekt. dr. Ligita Šarkutė

2016-01-

Projektą atliko

(parašas) Daiva Šilkaitytė

2016-01-06

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

.....Daiva Šilkaitytė.....

(Studento Vardas Pavardė)

.....Viešasis administravimas, II kursas.....

(Studijų programa, kursas)

Baigiamojo projekto „Individualios valstybės tarnautojų vertybės Lietuvoje: Plungės rajono savivaldybės atvejis“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016.01.06

(Data)

KAUNAS

Patvirtinu, kad mano Daivos Šilkaitytės baigiamasis projektas tema „Individualios valstybės tarnautojų vertybės Lietuvoje: Plungės rajono savivaldybės atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Šilkaitytė, Daiva. *Individual Values of Civil Servants in Lithuania: Case of Plunge District Municipality*: Master's thesis in Public Administration / supervisor assoc. doc. dr. Eglė Vaidelytė. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 03S

Key words: (ethics, values, civil servant, individual values, civil service)

Kaunas, 2016. 56 p.

SUMMARY

The master's thesis analyzes the values of individual civil servants of Lithuania country, choosing to further analyze Plunge District Municipality case. The relevance of the thesis is based on the fact that civil servants meet the objectives required by ethical competence, which has a positive impact on the operational efficiency of institutions, the quality of administration and the development of a positive citizens opinion regarding civil servants, that also affects the public confidence in the entire management system. It is important to highlight the relevance of the main component of ethical values that are considered as a great impact to all the system. The main influence of the thesis was a fact that civil servants manage the resources and communicate with the citizens in a state of their values, so it is important to further analyze what kind of values are specific to individual civil servants. The subject of the thesis is individual values of the civil servants. The main task of the thesis is to analyze individual values of civil servants of Plunge district municipality. To achieve the result mentioned, the following objectives have been set: to provide a theoretical analysis of the values of civil servants; to analyze the values of civil servants that were established in codes of ethics; to analyze individual values of civil servants in Plunge district municipality; to compare individual values in Plunge district municipality and the public servants involved in the study of European social survey. The thesis includes three main parts. The first part includes theoretical aspects of the analysis of the importance of values in the public service by providing an interpretation of the concept and classification of values and the broader context of S. H. Schwartz's theory of individual values. The second part analyzes the values of the regulation of civil servants ethics code. The third part consists the research of methodology of the organization of Plunge district municipality, data analysis and comparison of these data base. Results showed that the concept of values has been interpreted differently and diggerent authors provide different values that can be assigned to individual values in the group, but the analysis shows that most individual values include honesty, fairness, kindness and responsibility. Meanwhile data of the survey showed that Plunges district municipalities of civil servants are characterized by values such as kindness, security, universalism, tradition.

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	6
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	7
PRIEDŲ SĄRAŠAS	7
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	8
ĮVADAS.....	9
1. VERTYBIŲ VALSTYBĖS TARNYBOJE TEORINIAI ASPEKTAI.....	11
1.1 Etikos ir vertybių reikšmė valstybės tarnyboje.....	11
1.2 Vertybių valstybės tarnyboje samprata ir klasifikacija	14
1.3 S. H. Schwartz individualių vertybių teorija	20
2. VERTYBIŲ REGLAMENTAVIMAS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIKOS KODEKSUOSE. 25	
2.1 Valstybės tarnautojų etikos kodeksai ir jų funkcijos	25
2.2 Valstybės tarnautojų etikos kodeksuose įtvirtintos vertybės	28
3. PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ INDIVIDUALIŲ VERTYBIŲ TYRIMAS.....	33
3.1 Tyrimo metodikos pagrindimas ir organizavimas	33
3.2 Europos socialinio tyrimo duomenų analizė.....	36
3.3 Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų vertybių tyrimo duomenų analizė	37
3.4 Plungės rajono savivaldybės tyrimo ir Europos socialinio tyrimo duomenų palyginimas.....	44
IŠVADOS.....	46
LITERATŪRA.....	48
PRIEDAI.....	53

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Etika skirtingais laikotarpiais	13
2 lentelė. Autorių grupės pagal vertybių apibrėžimus.....	15
3 lentelė. Vertybių kategorijos pagal Kernaghan	16
4 lentelė. Vertybių kategorijos pagal Van Wart	17
5 lentelė. Vertybių lygiai pagal Gortner	18
6 lentelė. Individualių vertybių turinys	19
7 lentelė. Vertybės pagal Schwartz	21
8 lentelė. Universalūs poreikiai ir vertybės	21
9 lentelė. Etikos kodeksų funkcijos.....	26
10 lentelė. Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus etikos (elgesio) kodeksai	27
11 lentelė. Vertybės viešojo sektoriaus etikos kodeksuose	31

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Santykiai tarp vertybių	22
2 pav. Europos socialiniame tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų vertybės	36
3 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į geranoriškumo vertybę.....	38
4 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į universalizmo vertybę	38
5 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į savirealizacijos vertybę	39
6 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į stimuliacijos vertybę	39
7 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į hedonizmo vertybę.....	40
8 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į pasiekimų vertybę	40
9 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į galios vertybę	41
10 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į saugumo vertybę	41
11 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į konformizmo vertybę.....	42
12 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į tradicijos vertybę.....	42
13 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų vertybės	43
14 pav. Plungės rajono savivaldybės ir Europos socialiniame tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų vertybės	44

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 PRIEDAS Anketa Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojams.....	53
--	----

PAGRINDINĖS SAŲOKOS

Valstybės tarnyba – teisinių santykių, atsirandančių įgijus valstybės tarnautojo statusą, jam pasikeitus ar jį praradus, taip pat atsirandančių dėl valstybės tarnautojo viešojo administravimo veiklos valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje įgyvendinant tam tikros valstybės valdymo srities politiką ar užtikrinant jos įgyvendinimo koordinavimą, koordinuojant tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą, valdant, paskirstant finansinius išteklius ir kontroliuojant jų panaudojimą, atliekant auditą, priimant ir įgyvendinant teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje, rengiant ar koordinuojant teisės aktų, sutarčių ar programų projektus ir teikiant dėl jų išvadas, valdant personalą arba turint viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu, visuma (Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas, 1999).

Valstybės tarnautojas – fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodytą viešojo administravimo veiklą (Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas, 1999).

Viešasis administravimas – įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas (Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas, 1999).

Etika – mokslo dalykas, pagrindžiantis moralinius klausimus, kylančius tarp žmogaus ir aplinkos, tarp žmogaus su kitu žmogumi, tarp žmonių, susijusių įvairiais ryšiais (Kučinskas, 2007, p. 9)

Vertybė – pagrindinis kriterijus nustatant kas yra gerai ir blogai, teisinga ir neteisinga, svarbu ir nesvarbu (Čiburienė, Guščinskienė, 2007, p. 53).

Etikos kodeksas – teiginiai apie draudžiamą elgesį, nurodymai darbuotojams laikytis aukštų moralinių standartų (Huddleston, Sands, 1998, p. 147).

IVADAS

Temos aktualumas. Nuolat besikeičiančioje politinėje, ekonominėje bei socialinėje aplinkoje dirbantiems valstybės tarnautojams keliami vis aukštesni reikalavimai. Visuomenės bei valdžios atstovai reikalauja iš jų ne tik profesionalumo, bet ir etinės kompetencijos. Etikos nuostatomis pagrįstas valstybės tarnautojų elgesys turi įtakos valstybės institucijų veiklos efektyvumui, administravimo kokybei bei piliečių nuostatomis ir pasitikėjimui tiek valstybės tarnautojais tiek visa valdymo sistema.

Viena iš pagrindinių etikos dedamųjų yra vertybės, kurių teoriniai ir praktiniai aspektai vis labiau traukia tyrinėtojų dėmesį. Pastaruoju metu vis didesnis dėmesys skiriamas gilinantis į atskirų visuomenės grupių, profesijos atstovų puoselėjamas vertybes jas tiriant įvairiais aspektais (Palidaukaitė, 2003, p. 48). Valstybės tarnautojai yra viena iš grupių, kurios vertybinės orientacijos pastaruoju metu vis labiau domina tyrėjus. Vis didesnę susidomėjimą, valstybės tarnautojų vertybėmis, viešojo administravimo teoretikai argumentuoja tuo, kad valstybės tarnautojai yra svarbi valstybės valdymo grandies dalis ir jų vertybinės orientacijos turi įtakos įvairiems valstybės tarnyboje vykstantiems procesams.

Viena svarbiausių vertybių kategorijų yra individualios vertybės, kurios yra vienas iš faktorių, nulemiančių valstybės tarnautojų elgesį, požiūrį į supančią aplinką, darbą, bendradarbiavimą ir kt. Anot Williams (1979, cituojama pagal Thomas, 2013, p. 22) vertybės yra sprendimų, privilegijų ir pasirinkimų kriterijai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad valstybės tarnautojai diskrecinę galią kasdiniame darbe naudoja valdydami valstybės išteklius, bendraudami su piliečiais ir vykdydami jų veiklos kryptiškai priskirtas funkcijas (OECD, 1996, p. 13). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad vertybinėmis orientacijomis pagrįsti valstybės tarnautojų sprendimai turi įtakos visai visuomenei. Dėl šių priežasčių svarbu plačiau išanalizuoti, kokios individualios vertybės yra būdingos valstybės tarnautojams.

Temos naujumas. Šiame darbe siekiama atskleisti, kokios individualios vertybės yra būdingos valstybės tarnautojams. Analizuojant literatūrą susijusią su šia tema, pastebima, kad dauguma autorių T. Cooper (2000), J. Palidaukaitė (2010), N. Vasiljevienė (2006), U. G. Moti (2013), E. M. Berman, J. P. West (1998) nagrinėja įvairius su etika susijusius klausimus, neišskirdami ir plačiau nenagrinėdami vertybių aspekto. Didesnį dėmesį vertybėms skiria R. C. Box (2014), K. Kernaghan (2000), M. Van Wart (1998), M. S. De Vries (2011), S. H. Schwartz (1992). Atkreipiamas dėmesys į tai, kad pasigendama tyrimų, kurie plačiau analizuotų valstybės tarnautojų vertybines orientacijas. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad šio darbo metu gauti rezultatai plačiau atskleis valstybės tarnautojų individualių vertybių teorinius ir praktinius aspektus ir prisidės prie tolimesnių, individualių vertybių valstybės tarnyboje, tyrimų.

Darbe tirama problema – kokios individualios vertybės būdingos valstybės tarnautojams?

Darbo objektas – valstybės tarnautojų individualios vertybės.

Darbo dalykas – Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų individualios vertybės.

Darbo tikslas - išanalizuoti Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų individualias vertybes.

Darbo uždaviniai:

1. Pristatyti valstybės tarnautojų vertybių teorinę analizę;
2. Išanalizuoti valstybės tarnautojų etikos kodeksuose įtvirtintas vertybes;
3. Išanalizuoti Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų individualias vertybes.
4. Palyginti Plungės rajono savivaldybės bei Europos socialiniame tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų individualias vertybes.

Darbo metodai:

1. **Mokslinės literatūros analizės metodas**, kuriuo remiantis buvo išanalizuoti vertybių valstybės tarnyboje teoriniai aspektai.
2. **Anketinė apklausa** buvo taikoma, siekiant išanalizuoti, kokios individualios vertybės būdingos Plungės rajono savivaldybėje dirbantiems valstybės tarnautojams.
3. **Antrinės kiekybinių duomenų analizės metodas** buvo taikomas analizuojant, kokios individualios vertybės būdingos Europos socialiniame tyrime dalyvavusiems valstybės tarnautojams, siekiant gautus duomenys palyginti su anketinės apklausos metu gautais duomenimis.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje analizuojami teoriniai vertybių valstybės tarnyboje aspektai, plačiau nagrinėjant etikos ir vertybių reikšmę valstybės tarnyboje, pateikiant vertybių sampratos aiškinimą ir klasifikaciją bei analizuojant S. H. Schwartz individualių vertybių teoriją. Antroje darbo dalyje analizuojami valstybės tarnautojų etikos kodeksai, pateikiant jų funkcijas bei juose įtvirtintas vertybes. Trečiąją baigiamojo darbo dalį sudaro tyrimas, kurio metu išanalizavus gautus duomenys, atskleidžiama, kokios individualios vertybės yra būdingos Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojams bei gauti duomenys lyginami su Europos socialinio tyrimo metu gautais duomenimis apie valstybės tarnautojų vertybines orientacijas.

1. VERTYBIŲ VALSTYBĖS TARNYBOJE TEORINIAI ASPEKTAI

Valstybės tarnautojai, atlikdami su jų darbu susijusias funkcijas, vadovaujami įvairiais kriterijais, vienas iš jų yra vertybės. Dėl šios priežasties vertybės valstybės tarnautojų veikloje yra svarbus aspektas. Siekiant geriau tai atskleisti būtina plačiau išanalizuoti vertybių reikšmę valstybės tarnyboje, sampratą bei vertybių tipus.

Šiame skyriuje plačiau aprašoma etikos ir vertybių reikšmė valstybės tarnyboje, išanalizuojama vertybių samprata bei tipai ir išnagrinėjama S. H Schwartz individualių vertybių teorija.

1.1 Etikos ir vertybių reikšmė valstybės tarnyboje

Valstybės tarnautojai, vykdydami su jų darbu susijusias funkcijas privalo ne tik tinkamai jas atlikti, bet ir priimant sprendimus atsižvelgti į etinį aspektą. Etiškas, visuomenėje priimtinomis vertybėmis pagrįstas elgesys padeda tiek valstybės tarnautojui suprasti ko iš jo yra tikimasi tiek visuomenės atstovams įvertinti pastarųjų veiklą.

Apie vertybių svarbą valstybės tarnyboje pradėta diskutuoti pakankamai neseniai. Kaip nurodo Kernaghan nuo 1980 m. vidurio vertybių sąvoka tampa vis svarbesniu aspektu viešojo administravimo studijose ir praktikoje. Didesnis dėmesys vertybiniam aspektui buvo pradėtas skirti dėl kelių priežasčių (Kernaghan, 2000, p. 94-95):

1. Dėmesys privačiam sektoriui, kuris paskatino viešojo sektoriaus organizacijų dėmesį vertybėms, įtvirtinant jas tam tikruose dokumentuose ar strateginio plano dalyje;
2. Kai kurios viešojo sektoriaus organizacijos buvo pertvarkytos orientuojantis į vertybes, o ne struktūrą;
3. Vis labiau akcentuojama rezultatų, o ne proceso svarba skatina susikoncentruoti į vertybes, kaip alternatyvą nuostatoms, taisyklėms, direktyvoms;
4. Kilęs susirūpinimas dėl viešųjų paslaugų vertybių, kurios kaip jau buvo pastebėta, tapo nepalankios tradicinei visuomenei dėl tam tikrų reformų;
5. Nuo 1960 m. vis labiau augantis susidomėjimas viešojo sektoriaus etika.

Analizuojant vertybių svarbą valstybės tarnyboje būtina paminėti garsaus viešojo administravimo tyrėjo Cooper pateikiamą aiškinimą, kad vertybes galima apibūdinti, kaip viešojo administravimo sielą (1990, cituojama pagal Palidauskaitė, 2004, p. 33). Toks palyginimas parodo, kad vertybių svarba tiek viešojo administravimo tiek taip pat ir valstybės tarnybos kontekste yra neabejotina.

Be šių išvardintų veiksnių, paskatiniusių skirti didesnę dėmesį vertybiniam aspektui valstybės tarnyboje, mokslininkai, nagrinėjantys šią temą, akcentuoja, kad valstybės tarnautojų veikla yra matoma

visuomenėje, todėl tam tikri veiksmai, ypač pagrįsti neetišku elgesiu, dažnu atveju sukelia nepasitenkinimą, kas turi neigiamą įtaką valstybės tarnybos įvaizdžiui. Autorių teigimu, valstybės tarnautojų vieta visuomenėje yra išskirtinė, kaip pabrėžia Palidauskaitė ir Didžiulienė (2002, p. 61) „jie yra tarpinė grandis tarp piliečių ir valdžios“. Valstybės tarnautojas būdamas tokioje pozicijoje privalo priimti teisingus sprendimus, kurie tenkintų tiek piliečių tiek valdžios atstovų lūkesčius, svarbu tai, kad dažnu atveju šie sprendimai privalo būti pagrįsti visuomenėje priimtinomis etikos normomis.

Neabejotina, kad tinkamas valstybės tarnautojų elgesys padeda įgyti pasitikėjimą visuomenėje. Pasitikėjimo, o taip pat ir išskirtinio valstybės tarnautojo statuso svarbą, kalbėdami apie etiką valstybės tarnyboje, akcentuoja autoriai Lewis ir Gilman (2005, p. 22-27), kurie teigia, kad valstybės tarnyba yra tolygu visuomenės pasitikėjimui, kadangi visuomenė tikisi, kad valstybės tarnautojai atstovaus pastarųjų interesus sąžiningai, taip pat pabrėžiama, kad valstybės tarnautojai dirba aukštesniame etiniame lygmenyje nei kiti, kas leidžia teigti, kad jų elgesiui yra keliami aukštesni etikos standartai, nei didžiajai visuomenės daliai. Kalbėdamas apie išskirtinę valstybės tarnautojo poziciją bei keliamus aukštesnius reikalavimus Andriulis (Gulyas, 2002, p. 10) atkreipia dėmesį į tai, kad valstybės tarnautojo pareiga elgtis nesavanaudiškai, taip kaip būtų naudinga valstybei ar bent jau laikytis principo jai nekenkti. Tuo tarpu Palidauskaitės ir Didžiulienės (2002, p. 63) teigimu valstybės tarnautojų etikos normomis pagrįstas elgesys, atliekant savo funkcijas svarbus, ne tik dėl to, kad valstybės tarnautojai turi valdžią piliečių atžvilgiu, bet ir dėl to, kad jie yra išlaikomi iš mokesčių mokėtojų pinigų, kas suteikia piliečiams teisę reikalauti būtent tokio elgesio.

Autoriai, nagrinėjantys etikos svarbą valstybės tarnyboje be pasitikėjimo ir aukštų elgesio standartų, kurie yra keliami valstybės tarnautojams nurodo, kad vienas iš svarbiausių aspektų yra tai, kad etika yra gero valstybės valdymo pagrindas. Tai akcentuoja Lewis ir Gilman (2005, p. 22-27), taip pat tokio požiūrio laikosi Hicksas ir Scanlanas. Jų teigimu pagarba pagrindinėms vertybėms, etiškas elgesys, paklusimas įstatymui ir visuomenės pasitikėjimo išlaikymas yra gero ir principingo valdymo pamatas (Hicksas ir Scanlanas, 1998, cituota pagal Palidauskaitė, 2010a, p. 75). Tai, kad valstybės tarnautojų etiškas elgesys turi svarbią reikšmę valstybės valdymo procesuose akcentuoja ir Bosas (2004, p. 133) teigdamas, kad „valstybės strateginio valdymo kontekste procesų efektyvumui didelę, gal net esminę įtaką daro valstybės tarnautojų etikos laikymasis. Vieningai strateginius tikslus ir programas įgyvendinantys, valstybės viešuosius interesus ginantys valstybės tarnautojai – kiekvienos visuomenės svajonė“. Tokia autorių pozicija etikos valstybės tarnyboje atžvilgiu parodo, kad etika paremtas valstybės tarnautojų elgesys yra reikšmingas ne tik asmeniniu ar institucijos, kurioje dirba lygmeniu bet ir visos šalies mastu.

Kaip jau buvo akcentuota valstybės tarnautojai, vykdydami su jų darbu susijusias funkcijas, turi vadovautis etikos nuostatomis, visuomenėje priimtinomis vertybėmis. Chapman (Gulyas, 2002, p. 35)

pažymi, kad „būtent svarbiausioje veikloje, kuri apima veiksmų laisvę ir politikos formavimą, išryškėja valstybės tarnybos etikos standartai“. Tuo tarpu Mosheris taip pat nurodo, kad valstybės tarnautojų sprendimai ir veiksmai yra grindžiami vertybėmis. Autoriaus teigimu „valdžios sprendimai ir elgesys stipriai veikia mūsų visuomenę ir jos vystymąsi, mūsų ekonomiką ir politiką. Daugybė valdžios sprendimų ir veiksmų yra veikiami ne išrinktųjų, bet paskirtų administratorių. Turimi gebėjimai, orientacija ir vertybės veikia tarnautojų sprendimus ir veiksmus, o tai didžiąja dalimi nulemia jų kilmę, išsilavinimas, mokymas ir esamos asociacijos“ (Mosheris, 1982, p. 1 cituota pagal Palidauskaitė, 2011, p. 53). Atsižvelgiant į pateiktus argumentus, galima teigti, kad vertybinis aspektas valstybės tarnautojų veikloje yra labai svarbus, nes turi įtakos priimamiems sprendimams, kurie vėliau nulemia įvairius procesus visuomenėje.

Sherman (Preston, Sampford, 1998, p. 13-17), pateikdamas priežastys, dėl kurių etikos svarba akcentuojama, visų pirma nurodo įvairius skandalus, kurie neigiamai veikia suvokimą apie valdžios atsakingumą. Autoriaus teigimu didelę įtaką tam turi tam tikrų institucijų, skatinančių etišką elgesį, veikla bei didėjantys visuomenės poreikiai, reikalaujantys iš valstybės tarnautojo atvirumo bei atskaitingumo. Palidauskaitės (2010a, p. 30) teigimu dėmesys etikai suaktyvėja po tam tikrų įvykių, kuomet apie tai aktyviai diskutuoja įvairios suinteresuotos grupės: piliečiai, žiniasklaidos atstovai, mokslininkai, šioje srityje dirbantys praktikantai. Autorės teigimu dėmesys etikai yra cikliškas procesas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad etika nėra statiškas procesas, greičiau tai galima apibūdinti, kaip pastoviai vykstantį procesą. Tai pabrėžia ir Maguire (Hondeghe, 1998, p. 29) nurodydamas, kad etika turi būti vertinama kaip tebevykstanti veikla, o ne kaip pasiekta būseną. Šį teiginį pagrįsti gali Sardar išskirti etikos dvidešimtmame bei dvidešimt pirmame amžiuje bruožai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Etika skirtingais laikotarpiais

Etika XX a.	Etika XXI a.
<ul style="list-style-type: none"> • Lemiamas veiksnys – valdžioje esantis elitas • Bendras etikos kodeksas – tikėjimas galutinio sprendimo • Parama garantuota per prievartą • Disidentai veikiami baudžiamosiomis priemonėmis • Bendra atskaitomybė • Asmeninės moralės naudojimas slopinamas ir neskatinamas • Varžoma asmens veiksmų laisvė • Visuomenės interesai neaiškūs, lemiami valdžios elito 	<ul style="list-style-type: none"> • Lemiamas veiksnys - visi, kuriuos tai paliečia • Nuolat koreguojami kodeksai – pagrįsti nuolatinio diskursu • Parama garantuota per sutarimą • Disidentai veikiami baudžiamosiomis priemonėmis • Asmeninė atskaitomybė • Asmeninės moralės naudojimas skatinamas • Skatinama asmens veiksmų laisvė • Visuomenės interesai skirtingi, tačiau aiškūs, nustatomi visus įtraukiant, nuolat iš naujo apibrėžiami

Iš pateiktos lentelės matome, kaip pasikeitė etikos suvokimas per šį laikotarpį bei leidžia suprasti, kas būdinga šių dienų etikai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šių dienų etika lyginant su dvidešimtame amžiuje būdingomis etikos nuostatomis, yra labiau orientuota į asmenį, kuomet skatinamas atsakomybės prisiėmimas, asmeninių moralės nuostatų naudojimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dvidešimt pirmo amžiaus etikai nėra būdingi apribojimai, kuomet varžoma asmens veiksmų laisvė, atsižvelgiama į visuomenės lūkesčius. Lyginant abu laikotarpius pastebima, kad nepasikeitęs požiūris į asmenys, kurie prieštarauja priimtoms etikos normoms, jiems yra taikomos baudžiamosios priemonės.

Apibendrinant galima teigti, kad etikos ir vertybių reikšmė valstybės tarnyboje yra neabejotina. Etiškas elgesys skatina visuomenės pasitikėjimą, kas yra labai svarbu šiuolaikinėje visuomenėje. Valstybės tarnautojų veiklą visuomenė mato, vertina ir gali kritikuoti, nes valstybės tarnautojai yra išlaikomi mokesčių mokėtojų pinigais. Todėl etiškas elgesys viena iš pagrindinių sąlygų valstybės tarnautojų veikloje. Tačiau svarbu tai, kad kaip teigia Denhardt (1991, cituota pagal Hondeghem, 1998, p. 29) etika nėra taisyklių ar vertybių rinkinys, kuris gali pateikti atsakymus į visus iškilusius klausimus ar padėti išspręsti iškilusias problemas. Priešingai etika gali būti suvokiama, kaip pagalba formuluojant klausimus kokia turi būti valdžia ir kaip turi būti elgiamasi, siekiant tam tikrų tikslų.

1.2 Vertybių valstybės tarnyboje samprata ir klasifikacija

Siekiant suprasti, kas yra vertybės, būtina išanalizuoti jų sampratą. Svarbu tai, kad vieningo, visiems priimtino šios sąvokos aiškinimo nėra, autoriai pateikia skirtingus šios sąvokos apibrėžimus. Pastebima, kad dažnu atveju šalia vertybės sąvokos yra vartojama kita sąvoka – etika. Literatūroje akcentuojama, kad tai nėra tapatu ir šias dvi sąvokas svarbu atskirti. Tačiau, autoriai pabrėžia, kad ryšys tarp etikos ir vertybių yra. Dwivedi ir Engelbertas (1983, cituojama pagal Chapman, 2002, p. 18.), siekdami atskleisti etikos ir vertybių ryšį nurodo, kad vertybės yra „žmonių idealus, įsitikinimus ir požiūrius, kurie yra visų asmeninių, socialinių ir politinių santykių pagrindas...Etika yra asmens elgesį ir veiksmus sąlygojantis vertybių taikymas“.

Kaip jau buvo minėta autoriai, nagrinėjantys šią temą skirtingai interpretuoja, kas yra vertybės. Pastebima, kad daugelis autorių vertybes traktuoja kaip tam tikrus įsitikinimus, kriterijus, kuriais vadovaujamesi priimant tam tikrus sprendimus, atliekant veiksmus, vertinant situaciją ir pan. Autorius de Vries (2011, p. 4) nurodo, kad vertybės yra ilgalaikiai įsitikinimai apie tai, kas yra pageidaujama ir gerai, o kas ne. Panašaus požiūrio laikosi Rokeach (1973, cituojama pagal Kernaghan, 2003 p. 711), kuris vertybes apibūdina kaip tvirtus įsitikinimus, kurie daro įtaką pasirenkant tarp turimų priemonių ar tikslų. Tuo tarpu Čiburienė ir Guščinskienė (2007, p. 53) viename iš straipsnių nurodo, kad vertybės tai „pagrindinis kriterijus nustatant kas yra gerai ir blogai, teisinga ir neteisinga, svarbu ir nesvarbu. Jos

išsirutulioja iš kultūros, iš kurios individas yra kilęs, ir lemia jo elgesį ir pasireiškia atskiro individo ar jų grupių elgesiu“. Teoretikas Schwartz (2006, p. 1) vertybes apibūdina kaip siekiamus tikslus, įvairuojančius savo svarbumu, kurie tarnauja kaip vedantys principai žmogaus gyvenime ar kitoje socialinėje organizacijoje. Tuo tarpu Tokie autorių pateikiami vertybių sampratos aiškinimai tik patvirtina tai, kad valstybės tarnautojui vertybės yra vienas iš pagrindinių kriterijų, kuriais vadovaujasi, atliekant paskirtas užduotis.

Siekiant geriau suprasti, kas yra vertybės tikslinga pateikti Palidauskaitės apibendrintą, pagrindinių autorių, analizuojančių šią temą, suskirstymą į tam tikras grupes, pagal autorių traktuojamą požiūrį į vertybes (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Autorių grupės pagal vertybių apibrėžimus

L. Nash, M. Rion ir kt	<ul style="list-style-type: none"> • vertybes sieja su vadyba, pabrėždami efektyvumą, rezultatyvumą, bendradarbiavimą ir kt.
J. Rohr, T. Cooper, M. Josephson, S. Bailey ir kt.	<ul style="list-style-type: none"> • vertybes sieja su demokratijos idealais, t.y. teisingumu, atsakomybe ir atskaitingumu.
H. Frederickson	<ul style="list-style-type: none"> • derina vadybos ir demokratijos idealus, tradiciją ir naująjį viešąjį administravimą, akcentuojant efektyvumą, rezultatyvumą ir teisingumą.
M. Guy, K. Denhardt ir kt.	<ul style="list-style-type: none"> • akcentuoja bendras vertybes tokias kaip sąžiningumas, geranoriškumas ir kitas, kurios svarbios žmonių tarpusavio santykiams ir atsispindi valstybės tarnautojų profesinės etikos / elgesio kodeksuose.

Sudaryta autorės remiantis Palidauskaitė, 2004, p. 34

Atsižvelgiant į 2 lentelėje pateiktus autorių vertybių apibrėžimus, galima teigti, kad laikomasi skirtingų pozicijų. Dalis autorių vertybes sieja su vadyba, kiti su demokratijos idealais. Tuo tarpu H. Frederickson, kalbėdamas apie vertybes derina tiek vadybos tiek ir demokratijos idealus. Taip pat iš 2 lentelės matome, kad yra autorių, kurie neakcentuoja vertybių sąryšio su tam tikrais demokratijos ar vadybos idealais, o akcentuoja bendras vertybes.

Nagrinėjant vertybių sampratą, svarbu plačiau aptartis Schwartz išskirtas pagrindines vertybių ypatybes. Autorius, apibendrinamas įvairias teorijas, plačiau apibūdino vertybėms būdingas ypatybes, siekiant geriau atskleisti, kas yra vertybės (Schwartz, 2012, p. 3-4):

1. Vertybės yra įsitikinimai;
2. Vertybės skatina siekti tikslų;

3. Vertybės viršija specifinius veiksmus ir situacijas;
4. Vertybės tarnauja kaip standartai ar kriterijai;
5. Vertybės pasiskirsto pagal svarbą lyginant vieną su kita;
6. Vertybė santykinai lemia veiksmo pasirinkimą.

Schwartz pateiktos vertybių ypatybės parodo, kad vertybės yra įsitikinimai, standartai, kurie turi įtakos tam tikrų veiksmų pasirinkimui. Svarbu tai, kad, kaip nurodo autorius, viena iš vertybių ypatybių yra skatinimas siekti tikslų, kas nulemia pastovų tobulėjimą. Taip pat akcentuojama, kad ne visos vertybės yra vienodai svarbios ir ne visomis vertybėmis vadovaujamosi vienu metu, jos pasiskirsto tam tikroje situacijoje pagal savo svarbumą.

Kaip pabrėžia Gortner (Cooper, 2001, p. 509-517), norint geriau suprasti, kas yra vertybės, būtina tai nagrinėti per tris pagrindines dimensijas: psichologijos, sociologijos ir filosofijos. Psichologai teigia, kad nuo to, kaip asmuo suvokia save, priklauso vertybės, elgesys ir požiūris į kitus. Sociologijos atstovai, priešingai nei psichologai, kalbėdami apie vertybes akcentuoja bendruomeniškumą. Atkreipiamas dėmesys, kad vertybės priklauso nuo socialinės patirties, pirmiausia formuojant vertybes reikšmingą įtaką daro tėvai, vėliau asmens vertybių formavimąsi lemia visuomenė bei įvairi patirtis. Tuo tarpu filosofai atkreipia dėmesį į tam tikrus individualius moralinius bruožus. Visa tai parodo, kad vertybių sąvoką sunku apibrėžti, nes vertinant skirtingais požiūriais vertybes traktuosime nevienodai, akcentuojant skirtingus aspektus.

Analizuojant literatūrą pastebima, kad autoriai pateikia įvairias vertybių kategorijas. Viena iš dažniausiai literatūroje nurodomų vertybių kategorijų yra sudaryta Kernaghan, kuris pateikia keturias vertybių kategorijas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Vertybių kategorijos pagal Kernaghan

Etinės	Demokratinės	Profesinės	Žmogiškosios
<ul style="list-style-type: none"> • Sąžiningumas • Teisingumas • Atskaitomybė • Lojalumas • Meistriškumas • Pagarba • Dorumas 	<ul style="list-style-type: none"> • Įstatymo viršenybė • Neutralumas • Atskaitomybė • Lojalumas • Atvirumas • Atliepiamumas • Reprezentatyvumas • Teisėtumas 	<ul style="list-style-type: none"> • Veiksmingumas • Produktyvumas • Aptarnavimas • Vadovavimas • Meistriškumas • Novatoriškumas • Kokybės • Kūrybiškumas 	<ul style="list-style-type: none"> • Rūpestis • Teisingumas • Tolerancija • Padorumas • Gailestingumas • Drąsa • Palankumas • Žmogiškumas

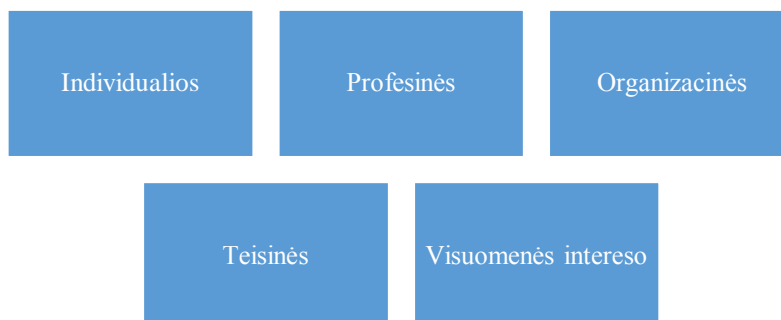
Šaltinis: Kernaghan, 2003, p. 711-712

3 lentelėje pateikta vertybių klasifikacija pagal Kernaghan parodo, kad akcentuojamos keturios pagrindinės vertybių grupės: etinės, demokratinės, profesinės ir žmogiškosios vertybės. Toks vertybių suskirstymas leidžia teigti, kad pagal autorių ne visos vertybės yra etinės, nes etinėmis vertybėmis autorius priskiria tik tokias vertybes kaip sąžiningumas, teisingumas, atskaitomybė ir kt. Tuo tarpu, atsižvelgiant į autoriaus suskirstymą profesinėje veikloje svarbios tokios vertybinės orientacijos, kaip veiksmingumas, produktyvumas, aptarnavimas ir kt. Svarbu ir tai, kad autorius išskiria vertybes, kurios yra priskiriamos demokratinėms, tai leidžia teigti, kad demokratinėje visuomenėje turi būti vadovaujama tokiomis vertybėmis, kaip įstatymo viršenybė, neutralumas, atskaitomybė ir kt. Taip pat išskirta žmogiškųjų vertybių grupė parodo, kad tokios vertybės kaip rūpestis, teisingumas, tolerancija ir kt. yra svarbios plėtojant tarpusavio santykius. Kaip pabrėžia Box (2014, p. 28) šis Kernaghan vertybių suskirstymas parodo, kad viešojo sektoriaus veikla pagrįsta etika atkreipia dėmesį į jų vaidmenį demokratinėje visuomenėje, svarbumą elgtis profesionaliai bei atkreipia dėmesį į atliktų veiksmų poveikį visuomenei.

Tuo tarpu M. Van Wart be profesinių vertybių išskiria dar keturias vertybių grupes (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Vertybių kategorijos pagal Van Wart

Sudaryta autorės remiantis Van Wart, 1998, p. 8-23

Iš 4 lentelėje pateiktų duomenų galima teigti, kad Van Wart papildė Kernaghan vertybių grupes ir be profesinių vertybių išskiria papildomai tokias vertybių kategorijas, kaip individualios, organizacinės, teisinės, visuomenės intereso. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad autorius, priešingai nei Kernaghan pateikia tik vertybių grupes nedetalizuodamas, kokios konkrečiai vertybės, kokiai kategorijai priklauso. Aiškindamas tai Van Wart (1998, p. 8) akcentuoja, kad klasifikavimas iš dalies yra santykinis, nes vertybės gali tarpusavyje persipinti pvz. asmeninės vertybės gali iš dalies sutapti su visuomenės intereso vertybėmis ir pan. Todėl kategoriškas tam tikrų vertybių priskyrimas konkrečiai kategorijai gali būti netikslingas.

Gortner analizuodamas vertybes taip pat išskyrė tokias vertybių grupes kaip socialinės, politinės, organizacinės, profesinės, individualios ir kt., ir pateikė jų skirstymą į tris lygius: mikro lygmuo,

vidurinis lygmuo bei makro lygmuo. Šiuose pateiktuose lygmenyse atsispindi anksčiau paminėtų autorių vertybių skirstymai (Cooper, 2001, p. 517) (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Vertybių lygiai pagal Gortner

Makro lygmuo	Vidurinis lygmuo	Mikro lygmuo
<ul style="list-style-type: none"> • Socialinės (individualistinės, vienodos galimybės); • Politinės (demokratinės, apribota valdžia); • Ekonominės (modifikuotas kapitalizmas, rinka). 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacinės (biurokratinės, antrepreneriškos, kolegialios); • Profesinės (ekspertizė, autonomija, atsidavimas, tarnavimas visuomenei); • Bendruomeninės (regioniškumas, etniškumas); • Klientūros (klientų, interesų grupių, politikų, partijų). 	<ul style="list-style-type: none"> • Individualios (asmeninis saugumas, sėkmė); • Pirmaeilės svarbos grupės (priėmimas, draugų ir šeimos pagarba).

Šaltinis: Cooper, 2001, p. 517

Atsižvelgiant į 5 lentelėje pateiktą suskirstymą matome, kad autorius vertybes suskirsto pagal jų įtakos mastą. Socialinės, politinės, ekonominės vertybės priskiriamos makro lygmeniui, nes apima plačiausią sritį. Tuo tarpu viduriniam lygmeniui autorius priskiria tokias vertybes kaip organizacinės, profesinės, bendruomeninės, klientūros. Šių vertybių įtakos sritis yra šiek tiek siauresnė lyginant su makro lygmeniui būdingomis vertybėmis ir labiau orientuojasi į organizaciją, kurioje dirbama, klientus. Mikro lygmeniui Gortner priskiria individualias bei pirmaeilės svarbos grupės vertybes, kas leidžia teigti, kad šios vertybės didžiausią įtaką turi asmeniui ir jo interesams.

Atkreipiamas dėmesys į tai, kad daugelis autorių (Gortner, Van Wart) pateikdami vertybių kategorijas išskiria individualias vertybes. Kaip nurodo Vasiljevienė (2006, p. 209) asmeninės vertybės yra prioritetų sistemos, kuriomis vadovaujasi individai, norėdami nustatyti kas jiems svarbiau ir ne taip svarbu. Tuo tarpu Juknevičienė (2008, p. 84-85) taip pat akcentuoja individualių vertybių svarbą ir teigia, kad tokios vertybių grupės kaip demokratinės, profesinės bei individualios vertybės sudaro viešojo administravimo organizacijų darbuotojų vertybių sistemą. Autorius Chapman (Gulyas, 2002, p. 32), kalbėdamas apie etiką sudarančius elementus išskiria visuomenės lūkesčius, darbuotojų pareigas politinėse sistemose, o kaip vieną iš pagrindinių elementų išskiria asmenines vertybes, akcentuodamas, kad „asmeninės valstybės tarnautojų vertybės yra pats svarbiausias valstybės tarnybos etikos elementas“.

Individualių vertybių reikšmę valstybės tarnyboje galima aiškinti tuo, kad kaip jau buvo minėta anksčiau, valstybės tarnautojams keliami aukštesni elgesio standartai. Būtent individualiomis vertybėmis vadovaudamasis valstybės tarnautojas priims sprendimus, kurie vienaip ar kitaip turės įtakos

visuomenei. Van Wart (1998, p. 8) teigimu, individualių vertybių pagrindą sudaro asmeninis ir pilietinis principingumas, naudojimasis žmogaus ir piliečio teisėmis bei asmeninis indėlis. Tuo tarpu Chapman (2002, p. 33), klabėdamas apie šių vertybių šaltinius nurodo, kad jas suformuoti gali šeimos biografijos faktai, ankstyva socializacija, išsilavinimas, karjeros pasirinkimas, atranka priimant į darbą, mokymas ir socializacija priėmus į darbą. Taip pat nuolat besikeičiančios visuomenės vertybės, politinė aplinka, vertybių įtraukimas į tam tikrus teisės aktus, kodeksus ir pan.

Valstybės tarnautojų individualių vertybių turinį įvairūs autoriai nurodo skirtingai. Kalbant apie individualias vertybes svarbu atkreipti dėmesį į Schwartz teiginį, kad asmuo, galvodamas apie vertybes pirmiausia galvoja apie tai, kas jam yra svarbu. Šiuo atveju svarbiu aspektu tampa tai, kad kiekvienas asmuo apibrėžia skirtingas vertybes, kurios pirmiausia jam yra svarbios. Autorius pabrėžia, kad vertybės, kurios yra svarbios vieniems asmenims gali būti neaktualios kitiems ir atvirkščiai (Schwartz, 2012, p. 3-4). Josephson išskiria šias, valstybės tarnautojams svarbias savybes: sąžiningumas, patikimumas, teisingumas, rūpestingumas, pilietiškumas ir pagarba (1998, cituojama pagal Palidaskaitė, 2001, p. 63). Analizuojant literatūrą pastebima, kad autoriai išskiria skirtingas individualias vertybes, kuriomis jų nuomone turėtų vadovautis valstybės tarnautojas. Palidaskaitė (2010a, p. 113) apžvelgdama įvairių autorių nuostatas individualių vertybių atžvilgiu išskyrė, kokias individualias vertybes dažniausiai mini autoriai (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Individualių vertybių turinys

S. Bailey	T. L. Cooper	M. Guy	K. G. Denhardt	M. Van Wartas
<ul style="list-style-type: none"> • Sąžiningumas; • Lojalumas; • Optimizmas; • Drąsa; • Teisingumas; • Geraširdiškumas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Teisingumas; • Sąžiningumas; • Drąsa; • Racionalumas; • Įstatymų gerbimas; • Pagarba kolegoms; • Atsakomybė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rūpestingumas; • Sąžiningumas; • Atskaitomybė; • Pažado laikymasis; • Siekimas tobulėti; • Ištikimybė; • Teisingumas; • Principingumas; • Pagarba kitiems; • Atsakingas pilietiškumas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Garbingumas; • Geranoriškumas; • Teisingumas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Asmeninis ir pilietinis principingumas; • Naudojimasis piliečio ir žmogaus teisėmis.

Šaltinis: Palidaskaitė, 2010a, p. 113

Iš pateiktos lentelės matome, kad autoriai, akcentuoja skirtingas individualias vertybes. Pastebima, kad beveik visi autoriai išskyrė šias vertybes: sąžiningumas, teisingumas, geranoriškumas, atsakomybė. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad tai yra pagrindinės individualios vertybės, kuriomis turėtų vadovautis valstybės tarnautojas.

Apibendrinant galima teigti, kad sudėtinga apibrėžti vertybes, kadangi skirtingi autoriai akcentuoja skirtingus dalykus. Vertybės yra įvairialypis subjektas, dažniausiai autorių minimas, kaip tam tikri kriterijai, tikslai, kuriais asmuo vadovaujasi. Vertybių kategorijos taip pat yra įvairios, viena iš dažniausiai autorių minimų tai individualios vertybės. Siekiant nustatyti būdingas vertybes dažniausiai yra naudojami Hofstede, Rokeach, Inglehart ir Schwartz (Schwartz, 2002, p. 264-266) pateiktos vertybių teorijos ir jų identifikavimo modeliai. Tačiau, ne visos teorijos geriausiai atskleidžia individualias vertybines orientacijas. Dažniausiai siekiant nustatyti, kokios individualios vertybės yra būdingos asmenims yra naudojama Schwartz vertybių teorija apie kurią plačiau bus aprašoma kitame šio darbo poskyryje.

1.3 S. H. Schwartz individualių vertybių teorija

Schwartz teorijos pagrindą sudaro dešimt pagrindinių individualių vertybių, kurios yra pripažįstamos visame pasaulyje. Kaip teigia teorijos autorius vertybės yra naudojamos apibūdinti įvairių kultūrų grupes, visuomenes ir asmenis, siekiant atskleisti pokytį per tam tikrą laiką ir paaiškinti motyvacinį požiūrį bei elgesio pagrindą (Schwartz, 2012, p. 3). Remiantis šia teorija atliekami įvairūs tyrimai bei lyginamosios analizės, susijusių su vertybėmis bei jų įtaką įvairiems procesams.

Kaip jau buvo minėta ankstesniame šio darbo poskyryje Schwartz vertybes apibūdina, kaip tam tikrus tikslus, kurie skiriasi savo svarbumu ir tarnauja kaip principai, kuriais asmuo vadovaujasi gyvenime ar kitoje socialinėje organizacijoje. Teorijos autorius vertybių traktavimą kaip tikslus argumentuoja keliais aspektais. Pirmiausia vertybės tarnauja tam tikriems socialinių subjektų interesams, kitas svarbus aspektas yra tai, kad jos gali būti vienu iš pagrindinių motyvų imtis veiksmų. Taip pat pabrėžiama, kad vertybės funkcionuoja tarsi standartai įvertinant tam tikrus veiksmus bei jos yra įgytos per socializaciją su dominuojančia grupe ir per unikalią asmeninę mokymosi patirtį (Schwartz, 1994, p. 21). Iš to galima spręsti, kad asmens pripažįstamos vertybes suformuoja aplinkoje, kurioje ir augo, mokėsi ar dirba.

Svarbu tai, kad vertybes įvardindamas, kaip tikslus teorijos autorius pateikia kiekvienos vertybės platesnį apibūdinimą, siekiant geriau ją atskleisti. Prie kiekvienos vertybės nurodomas pagrindinis motyvacinis tikslas bei skliaustuose pateikiamos konkrečios atskiros vertybės, kurioms prioritetą teikia asmuo. Tai padeda suprasti, kas konkrečiai būdinga kiekvienai vertybei ir vertinti, kokiomis savybėmis pasižymi asmuo teikdamas pirmenybę vienai ar kitai vertybei. Taip pat autoriaus pateikta lentelė leidžia pamatyti aiškius skirtumus tarp vertybių ir jas atitinkamai palyginti (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Vertybės pagal Schwartz

SAVIREALIZACIJA : Nepriklausomas veiksmo ar minties pasirinkimas, kūryba, tyrinėjimai. (Kūrybiškumas, laisvė, nepriklausomybė, smalsumas, pasirinkimas savo tikslų)
STIMULIACIJA: Susijaudinimas, naujumas, iššūkiai gyvenime. (Drąsus, įvairus gyvenimas, jaudinanti gyvenimas).
HEDONIZMAS: Malonumų ir jausmų patenkinimas sau. (Malonumas, mėgavimasis gyvenimu).
PASIEKIMAI: Asmeninė sėkmė demonstruojant kompetenciją pagal socialinius standartus. (Sėkmingas, sugebantis, ambicingas, įtakingas).
GALIA: Socialinis statusas ir prestižas, kontrolė ar dominavimas kitų atžvilgiu. (Socialinė galia, įtaka, turtai).
SAUGUMAS: Saugumas, harmonija, stabilumas visuomenėje, santykiuose, savo saugumas. (Šeimos saugumas, nacionalinis saugumas, socialinė tvarka).
KONFORMIZMAS: Susilaikymas nuo veiksmų, polinkių ir impulsų, kurie galimai sutrukdytų ar pakenktų kitiems ir pažeistų socialinius lūkesčius ir normas. (Mandagumas, paklusnumas, disciplina, pagarba tėvams ir vyresniesiems).
TRADICIJA: Pagarba, atsidavimas ir priėmimas papročių ir idėjų, kad tradicinė kultūra ar religija aprūpina save. (Nuolankus, pamaldus, gerbiantis tradicijas).
GERANORIŠKUMAS: Gerovės išsaugojimas ir stiprinimas tų asmenų su kuriais palaikomas asmenini ryšys. (Padedantis, sąžiningas, atlaidus, ištikimas, atsakingas).
UNIVERSALIZMAS: Supratimas, įvertinimas, tolerancija ir gynimas žmonių bei gamtos gerovės. (Išmintis, socialinis teisingumas, lygybė, taika pasaulyje, vienybė su gamta, gamtos apsauga).

Šaltinis: Schwartz, 1996, p. 3

Teorijos autorius, kalbėdamas apie dešimt pagrindinių jo išskirtų vertybių nurodo, kad jos yra kilusios iš tam tikrų žmogaus egzistencijai būtinų poreikių. Aiškindamas tai Schwartz teigia, kad išskirtos vertybės yra universalios, nes pagrįstos vienu ar daugiau iš trijų universalių poreikių žmogaus egzistencijai: biologinio, socialinės sąveikos bei išlikimo ir gerovės grupėje poreikio (žr. 8 lentelę).

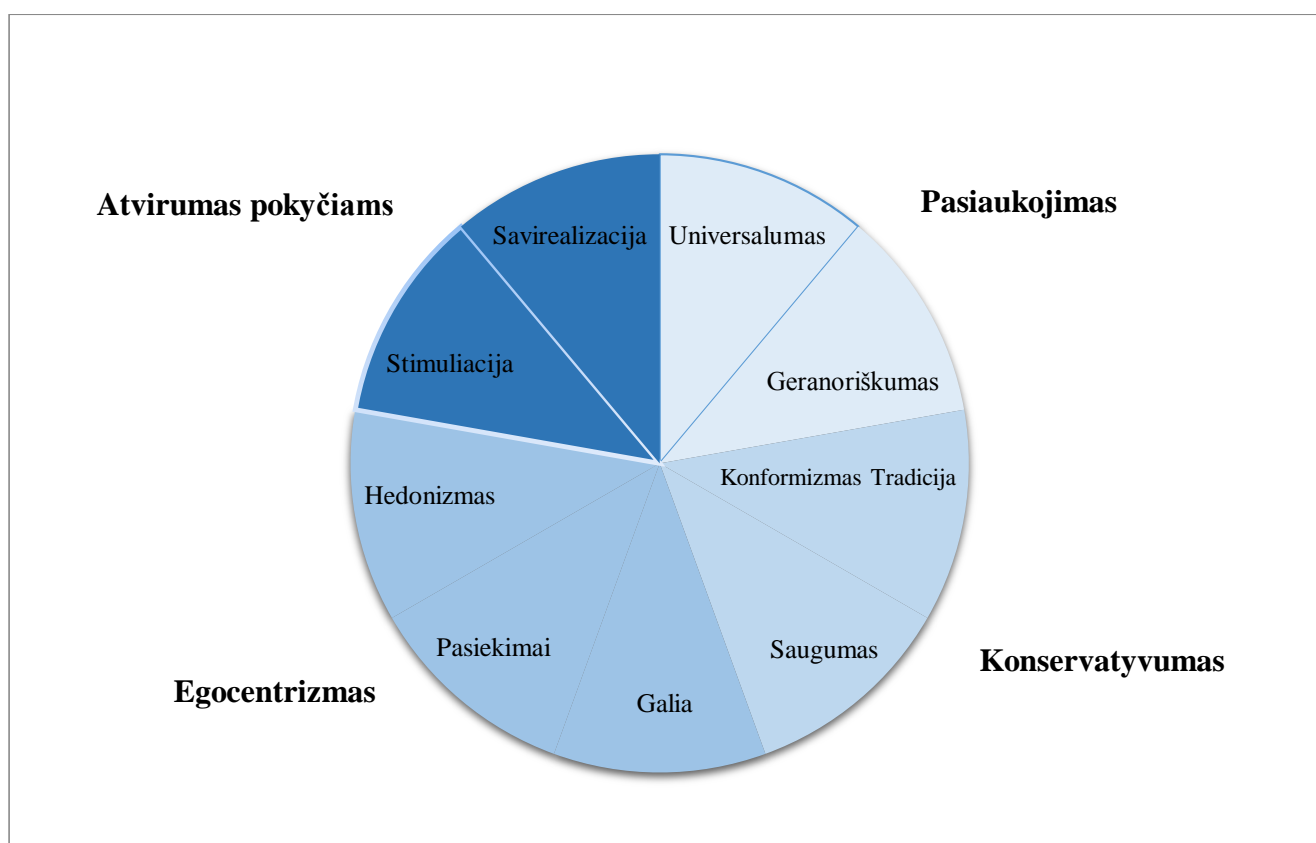
8 lentelė. Universalūs poreikiai ir vertybės

Vertybė	Asmenų, kaip biologinių organizmų poreikiai	Socialinė sąveika	Grupės išlikimo ir gerovės poreikis
Galia		+	+
Pasiekimai		+	+
Hedonizmas	+		
Stimuliacija	+		
Savirealizacija	+	+	
Universalizmas	+		+
Rūpinimasis	+	+	+
Tradicija			+
Konformizmas		+	+
Saugumas	+	+	+

Sudaryta autorės remiantis Schwartz, 1994, p. 22

Iš pateiktos lentelės matome, kad didžioji dauguma vertybių yra grindžiamos daugiau nei vienu universaliu poreikiu, o tokios vertybės kaip *rūpinimasis* ir *saugumas* yra grindžiamos visais universaliais poreikiais. Teorijos autorius teigia, kad asmenys be bendradarbiavimo vieni su kitais negalėtų patenkinti šių poreikių (Schwartz, 2012, p. 4). Atsižvelgiant į tai matome, kad asmens vertybinės orientacijos yra kildinamos iš elementarių, asmens išlikimui būtinų poreikių, kadangi asmeniui, kaip biologiniams organizmui svarbus saugumo jausmas, rūpinimasis ir kt., taip pat didelę įtaką turi socialinė sąveika bei svarba priklausyti tam tikrai grupei bei išlikimas joje.

Schwartz vertybių teorijoje vienas iš pagrindinių akcentų yra santykiai tarp vertybių. Teorijos autorius tai parodo per skritulinę schemą, kuri detalai nurodo ryšį tarp visų vertybių (žr. 1 pav.)

1 pav. Santykiai tarp vertybių

Šaltinis: Schwartz, 2012, p. 9

Kalbant apie vertybių, kurios pavaizduotos 1 pav. struktūrą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad vertybes galima sugrupuoti į keturias kategorijas: atvirumas pokyčiams, pasiaukojimas, konservatyvumas bei egocentrizmas. Toks vertybių sugrupavimas leidžia akivaizdžiai matyti, kokios vertybės dera tarpusavyje, o kurios, priešingai, prieštarauja viena kitai. Schwartz savo teorijoje didelį dėmesį skyrė vertybių tarpusavio santykiams. Autoriaus teigimu kiekvienos vertybės pasirinkimas turi

psichologines, socialines ir praktines pasekmes, kas gali būti suderinama arba priešingai sukelti konfliktą, siekiant kito tipo vertybės. Kaip nurodo Schwartz (1992, p. 14) vertybės esančios šalia viena kitos yra labiausiai suderinamos. Tuo tarpu didėjantis atstumas tarp vertybių nurodo mažėjančią suderinamumą ir didėjančią konflikto tikimybę. Taip pat teorijos autorius pabrėžia, kad 1 pav. kairėje pusėje nurodytos vertybės (galia, pasiekimai, hedonizmas, stimuliacija, savirealizacija) pirmiausiai išreiškia asmeninius interesus, koncentruojasi į asmenį, o dešinėje pusėje esančios vertybės (geranoriškumas, universalizmas, tradicija, konformizmas, saugumas) išreiškia teigiamus socialinius ryšius su kitais bei akcentuoja jų interesus, šios vertybės koncentruojasi į socialinį aspektą. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad universalizmo ir saugumo vertybės pirmiausiai siejasi su kitų interesais, tačiau taip pat reguliuoja siekimą asmeninių tikslų (Schwartz, 2006, p. 13-14). Atsižvelgiant į tai galime teigti, kad asmens pasirinkimas vienos ar kitos vertybės yra sietinas su tuo, kieno interesus asmuo nori atstovauti savo ar grupės, kuriai priklauso, organizacijos, kurioje dirba, visuomenės, kurioje gyvena ir pan.

Schwartz teigia, kad vertybių išdėstymas 1 pav. nėra atsitiktinis ir šalia esančios vertybės yra panašios lyginant vieną su kita. Autorius pateikia vertybių suderinamumą, nurodydamas, kas būdinga šalia esančioms vertybėms (Schwartz, 2012, p. 10):

1. Galia ir pasiekimai – socialinis pranašumas ir savigarba;
2. Pasiekimai ir hedonizmas – egocentriškas pasitenkinimas;
3. Hedonizmas ir stimuliacija – malonumų ieškojimas;
4. Stimuliacija ir savirealizacija – neatsiejamas susidomėjimas naujumu ir meistriškumu;
5. Savirealizacija ir universalizmas – pasitikėjimas savo sprendimu;
6. Universalizmas ir geranoriškumas – akcentuojami kitų, o ne savo interesai;
7. Geranoriškumas ir tradicija – atsidavimas savo grupei;
8. Geranoriškumas ir konformizmas – normatyvinis elgesys, grindžiamas artimais santykiais;
9. Konformizmas ir tradicija – šioms vertybėms būdingas santūrumas ir nuolankumas;
10. Tradicija ir saugumas – esamos socialinės tvarkos išsaugojimas;
11. Konformizmas ir saugumas – tvarkos saugojimas ir harmonijos santykiuose palaikymas;
12. Saugumas ir galia – grėsmių vengimas, kontroliuojant santykius ir išteklius.

Pateiktas vertybių, esančių šalia viena kitos, sugretinimas rodo, kad jas sieja panašūs motyvaciniai tikslai, todėl jos iš esmės neprieštarauja viena kitai, nesukelia asmeniui vertybinio konflikto. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dvi vertybės t. y. konformizmas ir tradicija 1 pav. yra nurodytos kartu. Tokį sprendimą autorius priėmė, nes kaip teigia abi šios vertybės turi tą patį motyvacinį tikslą. Neatsitiktinis ir autoriaus pasirinkimas konformizmo vertybę nurodyti arčiau skritulio vidurio, o tradicijos vertybę nurodyti prie skritulio krašto. Taip yra todėl, kad konformizmo vertybė labiau konfliktuoja su priešingoje pusėje esančiomis vertybėmis nei tradicijos vertybė (Schwartz, 2012, p. 8).

Lyginant konformizmo ir pasiekimo vertybes matoma akivaizdi priešprieša, kadangi konformizmo vertybė orientuojasi į tam tikrą susilaikymą nuo veiksmų, kurie turėtų įtakos kitų socialinių lūkesčių ir normų pažeidimui, svarbūs kitų asmenų interesai tuo tarpu pasiekimų vertybė orientuodamasi į asmeninį interesą, gali pažeisti kitų lūkesčius.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, remianti šia teorija vertybinės orientacijos yra tiriamos įvairiose pasaulio kultūrose. Svarbu tai, kad autoriaus teigimu asmenys gan panašiai išreiškia pirmenybes nurodytoms vertybėms. Svarbiausiomis dažniausiai yra nurodomos geranoriškumo, universalizmo ir savirealizacijos vertybės, 4 pozicijoje yra saugumo vertybė, o konformizmo vertybė dažniausiai būna 5 pozicijoje, tuo tarpu hedonizmo vertybė 6 pozicijoje, pasiekimų vertybė 7 pozicijoje, o tradicijos vertybė 8 pozicijoje, stimuliacijos 9, o galios 10 pozicijose. Siekdamas paaiškinti tokį vertybių pasiskirstymą Schwartz teigia, kad geranoriškumo, universalizmo ir savirealizacijos vertybės prisideda prie teigiamų socialinių santykių skatinimo, todėl asmenims jos dažniausiai yra priimtinos bei aukščiausiai vertinamos (Schwartz, 2006, p. 15-16). Iš autoriaus pateiktų teiginių matome, kad asmenims yra svarbūs teigiami socialiniai santykiai, todėl jų vertybinės orientacijos skatina tokių santykių plėtojimą.

Apibendrinant galima teigti, kad etikos reikšmė valstybės tarnyboje yra neabejotina, turinti teigiamą įtaką pasitikėjimui valstybės tarnautojais bei apskritai formuojanti teigiamą požiūrį į visą valstybės valdymo sistemą. Vertybės, kurios yra etikos dalis, o ypač individualios vertybės formuoja valstybės tarnautojo požiūrį į įvairius procesus, tarnauja, kaip tam tikri kriterijai ar tikslai, kuriais vadovaujamosi atliekant su darbu susijusias funkcijas, todėl jos turi didelę reikšmę valstybės tarnybos kontekste. Kokiomis individualiomis vertybėmis turėtų pasižymėti valstybės tarnautojas autoriai nurodo skirtingai, vieningo požiūrio šiuo klausimu nėra, tačiau pasaulyje vienas iš dažniausiai naudojamų metodų, padedančių nustatyti vertybines orientacijas yra sukurtas Schwartz, būtent jo vertybių teorija yra naudojama siekiant atskleisti, kokios individualios vertybės iš jo pateikto dešimties vertybių sąrašo yra būdingos tiriamam subjektui.

2. VERTYBIŲ REGLAMENTAVIMAS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ ETIKOS KODEKSUOSE

Valstybės tarnautojai vykdydami jų veiklai priskirtas funkcijas turi vadovautis visuomenėje priimtinomis etikos normomis bei vertybėmis. Svarbu, kad valstybės tarnautojas žinotų, kokio elgesio iš jo yra tikimasi. Visame pasaulyje priimta, kad organizacijos, tame tarpe ir viešojo sektoriaus turi pasitvirtinusios etikos kodeksus, kuriuose reglamentuojamas pageidaujamas elgesys tame tarpe ir vertybės, kuriomis turi vadovautis asmuo.

Šį skyrių sudaro du poskyriai. Pirmame poskyryje pateikiama etikos kodeksų reikšmė bei jų atliekamos funkcijos. Antrame šio skyriaus poskyryje plačiau analizuojama kokios vertybės yra įtvirtintos viešojo sektoriaus etikos kodeksuose Lietuvoje.

2.1 Valstybės tarnautojų etikos kodeksai ir jų funkcijos

Atsižvelgiant į tai, kad nuo tinkamos valstybės tarnautojų veiklos priklauso piliečių pasitikėjimas tiek jais tiek apskritai visa valstybės valdymo sistema, svarbiu aspektu tampa etikos kodeksai. Etikos kodeksas yra tarsi tam tikrų gairių rinkinys, nurodantis pageidaujamą valstybės tarnautojų elgesį taip padedantis suprasti valstybės tarnautojui, ko iš jo yra tikimasi, koks jo elgesys yra priimtinas ir koks elgesys netoleruotinas. Panašaus požiūrio laikosi Rohr, kurio teigimu etikos kodeksai yra sistemingas bandymas apibrėžti priimtina elgesį, jie tarsi priemonė pateikianti gero elgesio gaires valstybės tarnautojams, o tuo pačiu ir nurodanti nepageidaujamą elgesį (cituota pagal Plant, 2001 p. 309). Tai, kad etikos kodeksas numato pageidaujamą valstybės tarnautojo elgesį nurodo ir autoriai Huddlestonas ir Sands (1998, p. 147), jų teigimu „etikos kodeksai – tai teiginiai apie draudžiamą elgesį, nurodymai darbuotojams laikytis aukštų moralinių standartų“. Literatūroje pažymima, kad etikos kodeksai gali būti įvardijami skirtingai pvz. profesinės atsakomybės kanonais, elgesio principais, taisyklėmis, etikos standartais, veiklos gairėmis ir kt. (Palidaskaitė, 2010a, p. 338).

Palidaskaitė, nagrinėdama etikos kodeksus valstybės tarnyboje pabrėžia, kad valdžios institucijoms, siekiančioms veiklos efektyvumo, etikos kodeksai yra viena iš vadybinių priemonių. Vis didėjantis visuomenės lūkesčiai valstybės tarnautojams skatina etikos kodeksų atsiradimą, kuriuose yra apibrėžiami tokie aspektai, kaip siektinos vertybės, valstybės tarnautojų veiklos orientyrai bei atsakomybė visuomenei (Palidaskaitė, 2010b, p. 21). Sherman (1998, p. 16) taip pat pažymi etikos kodeksų svarbą, teigdamas, kad juose įtvirtintos vertybės skatina etišką valstybės tarnautojo elgesį.

Atsižvelgiant į autorių pateiktus teiginius apie etikos kodeksus galima teigti, kad viena iš pagrindinių šių kodeksų funkcijų yra etiško valstybės tarnautojų elgesio skatinimas.

Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad etikos kodeksai ne tik skatina etišką elgesį, tačiau atlieka ir daugiau svarbių funkcijų. Vienas iš dažniausiai literatūroje minimų autorių, išskiriančių etikos kodeksų funkcijas yra Lawton (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Etikos kodeksų funkcijos

Etikos kodeksų funkcijos
<ul style="list-style-type: none"> • Apibrėžia vertybes, funkcijas, pareigas, teises bei atsakomybes; • Paaškina, koks etiškas elgesys tikimasis iš valstybės tarnautojo; • Veikia kaip gairės, formuojant etišką elgesį; • Suformuoja nuoseklius ir iš anksto nustatytus elgesio kriterijus; • Padeda spręsti etinius dilemas; • Paaškina netinkamo elgesio sprendimo procedūrą bei sankcijas; • Sumažina dviprasmybių tikimybę ir neapibrėžtumą; • Apibrėžia įvairiuose dokumentuose nustatytą pageidaujamą elgesį; • Skatina visuomenės pasitikėjimą; • Skatina pasididžiavimo jausmą tarp darbuotojų; • Patvirtina jau galiojančias vertybes ir skatina naujas; • Sukuria patikimumą ir nurodo, kad etika vertinimo rimumą.

Sudaryta autorės remiantis Lawton, 2004, p. 95

Lawton pateiktos etikos kodeksų pagrindinės funkcijos parodo, kad etikos kodeksai ne tik įvairių nuostatų apie pageidaujamą elgesį rinkinys, bet taip pat didelę teigiamą įtaką tiek valstybės tarnautojui tiek apskritai visai visuomenei turintis dokumentas. Iš autoriaus išskirtų funkcijų matome, kad etikos kodeksai padeda tiek valstybės tarnautojui įvertinti tam tikrą elgesį bei galimas tokio elgesio pasekmes, spręsti susidariusias dilemas tiek visuomenei, nes skatina pasitikėjimą valstybės tarnyba bei daro teigiamą įtaką etikos vertinimui.

Siekiant, kad etikos kodeksai veiksmingai atliktų nurodytas funkcijas būtina atsižvelgti į jų formavimo ir priėmimo procesą, kadangi tai turi įtakos pačio kodekso įgyvendinimui bei jo efektyvumui. Palidauskaitė (2004, p. 60) akcentuoja, kad priimant tokį dokumentą labai svarbus vaidmuo tenka ne tik politikams ar valstybės tarnautojams, bet ir visai visuomenei, kuri yra tiesiogiai suinteresuota tuo, kadangi jai svarbi gaunamų paslaugų kokybė. Autorė pabrėžia, kad etikos kodeksas negali būti „nuleistas iš viršaus“, nes tai skatina ignoravimą, atmetimo reakciją. Literatūroje taip pat pažymima, kad siekiant darbuotojų įsitraukimo ir teigiamo požiūrio bei to, kad valstybės tarnautojai perimtų vertybes, kurios yra

nurodytos etikos kodeksuose būtina konsultuotis su darbuotojais, siekiant, kad kodeksas taptų jų darbo kasdienybe. Personalo dalyvavimas etikos kodeksų kūrimo procese padėtų etikos kodeksams tapti valstybės sektoriaus etikos programos ramsčiu (OECD, 1996, p. 35). Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad norint, jog etikos kodeksas atliktų tas funkcijas, kurios buvo pateiktos Lowton, labai svarbu į etikos kodeksų priėmimo procesą įtraukti tikslinę grupę, kuriai jis bus skirtas t. y. darbuotojus.

Kalbant apie situaciją Lietuvoje svarbu pabrėžti, kad 2006 m. buvo pateiktas Lietuvos Respublikos tarnautojų elgesio kodekso projektas, tačiau nepaisant to, kad dauguma pripažįsta tokio kodekso būtinumą, šis kodeksas dar nėra patvirtintas. Šiuo metu valstybės tarnautojai vadovaujasi pagrindiniais valstybės tarnautojų veiklos etikos principais, kurie yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme (1999) bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintomis Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėmis (2002), kuriose detalizuojami Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme reglamentuojami valstybės tarnautojų etikos principai.

Svarbu paminėti, kad viešojo sektoriaus institucijos taip pat yra pasitvirtinusios ir vadovaujasi savo priimtais kodeksais, kurie turi skatinti etišką valstybės tarnautojų elgesį. Vyriausioji tarnybinė etikos komisija savo tinklalapyje pateikia 18 viešojo sektoriaus etikos (elgesio) kodeksų galiojančių Lietuvoje (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus etikos (elgesio) kodeksai

Etikos (elgesio) kodeksai
<ul style="list-style-type: none"> • Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės • Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas • Policijos pareigūnų etikos kodeksas • Karių etikos kodeksas • Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojų etikos kodeksas • Prokurorų etikos kodeksas • Muitinės pareigūnų etikos kodeksas • Valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo elgesio kodeksas • Antstolių profesinės etikos kodeksas • Valstybės kontrolės pareigūnų tarnybinės etikos kodeksas • Teisėjų etikos kodeksas • Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas • Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas • Lietuvos banko valdybos etikos kodeksas • Lietuvos Respublikos savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas • Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų etikos taisyklės • Valstybinės darbo inspekcijos darbuotojų etikos kodeksas • VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros etikos kodeksas

Sudaryta autorės remiantis Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (žiūrėta 2015 12 14. Prieiga per internetą <http://old.vtek.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=350>)

Atsižvelgiant į viešojo sektoriaus institucijų skaičių Lietuvoje galima teigti, kad 10 lentelėje Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos išvardintas etikos kodeksų sąrašas nėra baigtinis. Taip pat šie patvirtinti etikos kodeksai rodo, kad institucijoms yra svarbus etiškas valstybės tarnautojų elgesys ir tokį elgesys reglamentuoja pasitvirtindami savo etikos kodeksus. Toliau darbe bus plačiau analizuojamos vertybės, įtvirtintos etikos kodeksuose, atsižvelgiant į Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos pateiktus duomenis.

2.2 Valstybės tarnautojų etikos kodeksuose įtvirtintos vertybės

Kaip buvo minėta anksčiau, autoriai, nagrinėjantys šią temą (Palidaukaitė, Sherman) nurodo, kad vienas iš etikos kodeksų turinio elementų yra vertybės. Sherman (1998, p. 16) teigia, kad etikos kodeksuose dažniausiai minimos tokios vertybės:

1. Sąžiningumas ir dorovinis principingumas;
2. Nešališkumas;
3. Pagarba įstatymui;
4. Pagarba žmogui;
5. Stropumas;
6. Taupumas ir veiksmingumas;
7. Operatyvumas;
8. Atsakomybė.

Sherman išskirtos vertybės, kurios, kaip teigia autorius dažniausiai yra nurodomos etikos kodeksuose iš dalies sutampa su Europos sąjungoje išskiriamomis vertybėmis, kuriomis turėtų vadovautis visos valstybės narės ir įtvirtinti jas etikos kodeksuose (EU, 2004):

1. *Įstatymo viršenybės principas*. Šis principas akcentuoja, kad valstybės tarnautojo atliekami veiksmai turi atitikti nacionalinės, Europos sąjungos bei tarptautinės teisės normas.
2. *Nešališkumas / objektyvumas*. Nurodo, kad valstybės tarnautojas atstovauja visuomenės interesus, todėl jo elgesys turi skatinti pasitikėjimą visuomenėje. Taip pat valstybės tarnautojas turi vadovautis objektyviais, o ne priešingai, subjektyviais motyvais, vykdydamas savo veiklą.
3. *Patikimumas / skaidrumas*. Patikimumas siejasi su tuo, kad visuomenė tikisi iš valstybės tarnautojo duotų pažadų vykdymo, kadangi būtent nuo to priklauso pasitikėjimas valstybės tarnyba. Skaidrumas taip pat prisideda prie pasitikėjimo ir patikimumo valstybės tarnyboje.
4. *Pareiga rūpintis*. Ši vertybė nurodo priimant sprendimus atsižvelgti į įvairių pusių interesus ir deramai naudoti turimas kompetencijas priimant sprendimą, o taip pat rūpestingai naudotis ištekliais.

5. *Mandagumas ir noras padėti.* Akcentuoja, kad valstybės tarnautojas turi elgtis civilizuotai, pagarbiai ir deramai. Taip pat nurodomas orientavimosi į klientą, paslaugumas, diskriminacijos vengimo svarbumas.
6. *Profesionalumas / atsakingumas.* Nurodoma, kad profesionalumas apima visas išvardintas vertybes. Būtent profesionalumas yra priežastis tinkamo valstybės tarnautojo elgesio. Profesionalumas apima ir tai, kad valstybės tarnautojas ne tik elgiasi tinkamai bet taip pat yra atsakingas už savo veiksmus.

Atsižvelgiant į Europos sąjungoje priimtas vertybes svarbu plačiau išanalizuoti ar šios vertybės yra reglamentuojamos Lietuvoje galiojančiuose valstybės tarnybos etikos kodeksuose. Tačiau, kaip jau buvo kalbėta anksčiau, šiuo metu nėra priimto bendro valstybės tarnautojų etikos kodekso, dėl šios priežasties dažniausiai valstybės tarnautojai vadovaujasi Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėmis. Šių taisyklių tikslas yra “apibrėžti veiklos ir elgesio principus, kurių turi laikytis valstybės tarnautojas, įgyvendindamas savo teises, vykdydamas teisės aktuose nustatytas pareigas bei funkcijas, ir didinti visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais“ (Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės, 2002) Šiose taisyklėse yra įtvirtinti 8 etikos principai, kuriais turi vadovautis valstybės tarnautojas vykdydamas savo veiklą (Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės, 2002):

1. *Pagarbos žmogui principas.* Šis principas numato, kad valstybės tarnautojas privalo gerbti žmogų, valstybę bei jos institucijas, laikytis įstatymų, tinkamai atlikti nustatytas funkcijas, savo elgesiu skatinti visuomenės pasitikėjimą.
2. *Teisingumo principas,* kuris nustato, kad valstybės tarnautojas privalo vienodai tarnauti visiems žmonėms, būti teisingas bei efektyviai dirbti.
3. *Nesavanaudiškumo principas* akcentuoja, kad valstybės tarnautojas turi tarnauti visuomenės interesams, nesiekti naudos sau ar savo interesams, vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto, nesinaudoti savo tarnybine padėtimi.
4. *Padorumo principas.* Šis principas numato, kad valstybės tarnautojas privalo būti nepriekaištingos reputacijos, būti lojalus tiek visuomenei tiek vadovams, kolegoms ar pavaldiniams bei siekti ginti visuomenės interesus nuo pažeidimų.
5. *Nešališkumo principas,* kuris nustato, kad valstybės tarnautojas neturėtų turėti išankstinio nusistatymo priimant tam tikrus sprendimus, turi būti nešališkas, jo elgesys turi būti teisėtas, nesinaudoti tuo, jog kiti asmenys gali mažiau žinoti tam tikrą informaciją, pateikti tokią informaciją, kuri padėtų priimti tinkamiausią sprendimą;
6. *Atsakomybės principas* nustato, kad valstybės tarnautojas asmeniškai atsako už savo sprendimus, atsiskaito už savo veiklą, yra atsakingas už naudojamos informacijos konfidencialumą.

7. *Viešumo principas*. Šis principas nurodo, kad valstybės tarnautojas privalo užtikrinti savo sprendimų viešumą, teikti informaciją kitiems valstybės tarnautojams ir visuomenei.
8. *Pavyzdingumo principas* akcentuoja, kad valstybės tarnautojas privalo būti nepriekaištingos reputacijos, malonus, paslaugus, mandagus ir tvarkingas, atlikti pareigas efektyviai, laiku, profesionaliai, būti tolerantiškas bei pagarbus, veikti profesionaliai ir humaniškai, būti objektyvus ir nešališkas.

Atsižvelgiant į valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse nurodytus principus galima teigti, kad šiose taisyklėse nurodyti principai iš dalies siejasi su Europos sąjungos pripažintomis vertybėmis. Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse taip pat yra akcentuojamos nešališkumo, atsakingumo vertybės. Lyginant Sherman pateiktas vertybes, kurias autorius įvardija kaip dažniausiai nurodomas etikos kodeksuose bei valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse nurodytas vertybes matome, kad sutampa pagarbos žmogui, atsakomybės ir nešališkumo vertybės.

Kalbant apie valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės svarbus aspektas yra tai, kad jose nėra apibrėžiamos sankcijos ar kiti draudimai, kurie galiojėtų tuo atveju, jeigu valstybės tarnautojas nesilaikytų vieno ar kito taisyklėse numatyto principo, kas leidžia teigti, kad šios taisyklės daugiau yra rekomendacinio pobūdžio. Analizuojant valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse pateiktas nuostatas atkreipiamas dėmesys į tai, kad atskirai nėra išskiriamos vertybės, o vartojama principo sąvoka. Tai plačiau aiškindamas Gilmanas (2005, p. 10-11) pabrėžia, jog esminiai etikos kodeksų elementai yra principai, kurie yra kilę iš vertybių. Aiškindamas principų ir vertybių sąsajas autorius nurodo, kad vertybės yra tarsi bendra moralinė pareiga, tuo tarpu principai yra tam tikros etikos sąlygos ar tikėtinas elgesys.

Išanalizavus, kokios vertybės yra nurodomos valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse svarbu išanalizuoti, kokias vertybes reglamentuoja kiti, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nurodyti viešojo sektoriaus etikos kodeksai. Atsižvelgiant į tai, kad valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse nurodytos vertybinės nuostatos buvo išanalizuotos anksčiau, papildomai į lentelę šios taisyklės nebuvo įtrauktos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad lentelėje (žr. 11 lentelė) yra pateikiami etikos kodeksai bei išanalizavus juos pateikiamos vertybės, kurias šie kodeksai reglamentuoja.

11 lentelė. Vertybės viešojo sektoriaus etikos kodeksuose

Etikos (elgesio) kodeksas	Vertybės
Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas (2006)	Pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, sąžiningumas, skaidrumas ir viešumas, padorumas, pavyzdingumas, nesavanaudiškumas, nešališkumas, atsakomybė
Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų etikos kodeksas (2005)	Pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas ir nešališkumas, sąžiningumas ir nesavanaudiškumas, padorumas, skaidrumas ir viešumas, pavyzdingumas, lojalumas, konfidencialumas
Prokurorų etikos kodeksas (2004)	Teisingumas, padorumas, nešališkumas, nepiktnaudžiavimas, savarankiškumas, konfidencialumas, solidarumas, pagarba įstatymui, atsakomybė
Muitinės pareigūnų etikos kodeksas (2006)	Pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, pavyzdingumas
Valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo elgesio kodeksas (2005)	Pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, pavyzdingumas, sąžiningumas
Valstybės kontrolės pareigūnų tarnybinės etikos kodeksas (2013)	Sąžiningumas, nepriklausomumas, objektyvumas, nešališkumas, konfidencialumas, kompetencija
Teisėjų etikos kodeksas (2006)	Pagarba žmogui, pagarba ir lojalumas valstybei, teisingumas ir nešališkumas, nepriklausomumas, konfidencialumas, skaidrumas ir viešumas, sąžiningumas ir nesavanaudiškumas, padorumas, pavyzdingumas, pareigingumas, solidarumas
Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas (2004)	Pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, kolegialumas, pavyzdingumas
Lietuvos banko valdybos etikos kodeksas (2004)	Pagarba žmogui ir valstybei, nesavanaudiškumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, pavyzdingumas
Lietuvos Respublikos savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas (2004)	Nepriklausomumas, teisėtumas, viešumas, objektyvumas, profesionalumas
VšĮ Centrinės projektų valdymo agentūros etikos kodeksas (2009)	Profesionalumas, paslaugumas, novatoriškumas, skaidrumas

Sudaryta darbo autorės

Apibendrinant 10 lentelėje pateiktus duomenys matome, kad dažnu atveju juose pateikiami principai, kurie nurodyti valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėse: pagarbos žmogui ir valstybei, teisingumo, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumo, atsakomybės, viešumo, pavyzdingumo. Kai kurių institucijų etikos kodeksuose minėtus principus papildo tokie principai, kaip sąžiningumas, skaidrumas, teisėtumas, konfidencialumas, nepiktnaudžiavimas, nepriklausomumas, savarankiškumas, pareigingumas, kolegialumas, objektyvumas, profesionalumas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 10 lentelėje nėra įtraukti šie Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nurodyti etikos kodeksai: Policijos pareigūnų etikos kodeksas (2004), Karių etikos kodeksas (2005), Anstolių profesinės etikos kodeksas (2003), Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas (2005), Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų etikos taisyklės (2005), Valstybinės darbo inspekcijos darbuotojų etikos kodeksas (2003).

Išanalizavus minėtų kodeksų turinį galima teigti, kad juose nėra aiškiai išskiriamų vertybių, tačiau pateikiamos bendros elgesio nuostatos, kuriomis privalo vadovautis valstybės tarnautojas vykdydamas veiklą.

Masiulis (2007, p. 71) vertindamas, kokie principai yra įtvirtinti ir kokiais turi vadovautis valstybės tarnautojas Lietuvoje išreiškia kritinį požiūrį teigdamas, kad šie principai panašūs į Max Weber „idealiosios biurokratijos“ akcentuotas vertybes, o ne į modernumą, kaitą ir atidumą kliento poreikiams skelbiančias valstybės valdininkų doros maksimas. Taip autorius parodo, kad valstybės tarnyba turėtų labiau akcentuoti į modernumą, kaitą, klientą orientuotas vertybes.

Apibendrinant galima teigti, kad etikos kodeksai yra priemonė, padedanti valstybės tarnautojui suprasti, kokio elgesio iš jo tikimasi. Elgesio kodeksai atlieka daug funkcijų, o siekiant, kad jie būtų kuo veiksmingesni svarbu į jų formavimo procesą įtraukti asmenys, kuriems jie bus skirti, taip skatinant didesnę pastarųjų palaikymą nustatytiems etikos principams bei kitoms įtvirtintoms nuostatomis, vertybėms. Nepaisant to, kad Lietuvoje nėra vieno, visiems valstybės tarnautojams taikomo etikos kodekso, tačiau įvairios institucijos yra pasitvirtinusios savo etikos kodeksus, juose įtvirtinant įvairias vertybes iš kurių kaip pagrindines galima išskirti pagarbą žmogui ir valstybei, teisingumą, nesavanaudiškumą, padorumą, nešališkumą, atsakomybę, viešumą, pavyzdingumą.

3. PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ INDIVIDUALIŲ VERTYBIŲ TYRIMAS

Atsižvelgiant į teorinėje darbo dalyje nurodytus vertybių reikšmės valstybės tarnyboje aspektus atliktas tyrimas, kuriuo siekiama atskleisti, kokios individualios vertybės būdingos valstybės tarnautojams, dirbantiems Plungės rajono savivaldybėje.

Šiame skyriuje plačiau aprašoma tyrimo metodika ir organizavimas bei pateikiami tyrimo metu gauti duomenys bei šių duomenų analizė.

3.1 Tyrimo metodikos pagrindimas ir organizavimas

Pagal 2014 m. Lietuvos savivaldybių indeksą Plungės rajono savivaldybė iš 53-ųjų rajonų savivaldybių buvo antroje vietoje. Lietuvos laisvosios rinkos institutas nurodo, kad savivaldybių indeksas matuoja žmonių ekonominę laisvę savivaldybėse. Indekse savivaldybės užima aukštą vietą jei užtikrina žmogaus laisvę rinktis, skatina privačią iniciatyvą, kuria palankias verslo sąlygas, taupo išteklius bei veikia skaidriai (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2014). Aukšta Plungės rajono savivaldybės pozicija šiame indekse paskatino plačiau išanalizuoti, kokios individualios vertybės yra būdingos šioje savivaldybėje dirbantiems valstybės tarnautojams.

Tyrimo tikslas – ištirti, kokios vertybės būdingos Plungės rajono savivaldybėje dirbantiems valstybės tarnautojams bei palyginti su Europos socialinio tyrimo metu gautais duomenimis apie Lietuvos valstybės tarnautojams būdingas vertybes.

Tyrimo objektas – valstybės tarnautojų vertybės.

Uždaviniai:

1. Ištirti, kokios vertybės būdingos Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojams;
2. Išanalizuoti, kokios vertybės būdingos valstybės tarnautojams, dalyvavusiems Europos socialiniame tyrime;
3. Palyginti Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų bei Europos socialiniame tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų vertybines orientacijas.

Tyrimo metodai. Išsikeltam tyrimo tikslui pasiekti buvo naudojami šie metodai:

- Pagal Europos socialinio tyrimo 6 – osios bangos papildomame klausimyne pateiktus klausimus, kurie yra paruošti siekiant atskleisti respondentų vertybines orientacijas naudojantis Schwartz

vertybių tyrimo metodiką, buvo paruošta anoniminė anketinė apklausa. Kaip nurodo Tidikis (2003, p. 474) anketa yra vienas iš populiariausių sociologinio tyrimo metodų, o vienos iš anketos rūšių, anoniminės anketos, privalumas tas, kad leidžia asmeniui likti nežinomam. Anketos klausimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti respondentų amžių, lytį ir išsilavinimą buvo sudaryti naudojant nominalinę skalę, kuri, kaip pabrėžia Kardelis (2002, p. 95) padeda nustatyti objektyvius duomenys apie respondentą, o tokio pobūdžio klausimai sudaro demografinę anketos dalį. Tuo tarpu klausimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti, kokios vertybės būdingos valstybės tarnautojams buvo sudaryti naudojant Likerto skalę, kuri yra dažniausiai naudojama socialiniuose tyrimuose (Kardelis, 2002, p. 96);

- Siekiant atskleisti, kokios vertybės būdingos valstybės tarnautojams bendrai Lietuvoje ir palyginti su Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų vertybėmis buvo taikytas antrinės kiekybinių duomenų analizės metodas, kuris plačiai taikomas socialiniuose tyrimuose ir remiasi kitų tyrėjų ir institucijų surinktų duomenų analizę (Butkevičienė, 2010, p. 4), remiantis šiuo metodu buvo analizuojami Europos socialinio tyrimo 6 – osios bangos metu gauti duomenys apie valstybės tarnautojų vertybines orientacijas.
- Tyrimo metu duomenys buvo apdorojami naudojantis Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), Microsoft Office Word ir Microsoft Office Excel programomis.

Tyrimo imtis – remiantis Plungės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014 metų veiklos ataskaita, savivaldybėje iš viso 2014 m. dirbo 221 darbuotojų, iš kurių 90 valstybės tarnautojų (Plungės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014 metų veiklos ataskaita, p. 26) į kuriuos šis tyrimas ir buvo orientuotas. Reikiamas respondentų skaičius, tyrimo imčiai nustatyti, buvo apskaičiuotas remiantis V. I. Paniotto formule (Valackienė, 2008, p. 154):

$$n = \frac{1}{0,95^2 + \frac{1}{90}}$$

n – imties dydis

Δ - leidžiamas paklaidos dydis (socialinių mokslų tyrimuose standartine paklaida laikoma 5 %, kurią gauname su 0,95 tikimybe)

N – tiriamos visumos dydis.

Įvertinus tai, kad tiriamos visumos dydis yra 90 Plungės rajono savivaldybėje dirbančių valstybės tarnautojų bei atlikus skaičiavimą pagal šią formulę nustatyta, kad tyrimas bus reprezentatyvus apklausus 73 valstybės tarnautojus. Atsižvelgiant į įvairius aspektus: nebuvimas darbo vietoje, atostogos, nedarbingumo laikotarpiai, skeptiškas požiūris į tokio pobūdžio apklausas ir kt. grįžtamojo

ryšio buvo sulaukta iš 69 respondentų, kas sudaro 94 % visos reikalingos tyrimo imties. Todėl galima teigti, kad apklausa buvo reprezentatyvi.

Tyrimo organizavimas. Tyrimą sudaro dvi dalis. Pirmoje tyrimo dalyje remiantis duomenų, kurie buvo gauti atliekant Europos socialinį tyrimą, analize buvo nustatytos šiame tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų individualios vertybės. Europos socialinis tyrimas tai nuo 2001 m. kas dvejus metus atliekamas tarpvalstybinis tyrimas, vertinantis skirtingų populiacijų požiūrius, įsitikinimus bei elgesio modelius ir atliekamas daugiau nei trisdešimt šalių (European social survey). Išskiriami trys pagrindiniai šio tyrimo tikslai (ESS):

1. fiksuoti ir interpretuoti besikeičiančias Europos visuomenių nuostatas ir vertybes bei stebėti, kaip jos sąveikauja su kintančiomis Europos institucijomis,
2. kurti ir tobulinti pažangius tarpkultūrinių apklausų atlikimo metodus Europoje ir pasaulyje,
3. sukurti Europos socialinių indikatorių kolekciją, apimančią nuostatų rodiklius.

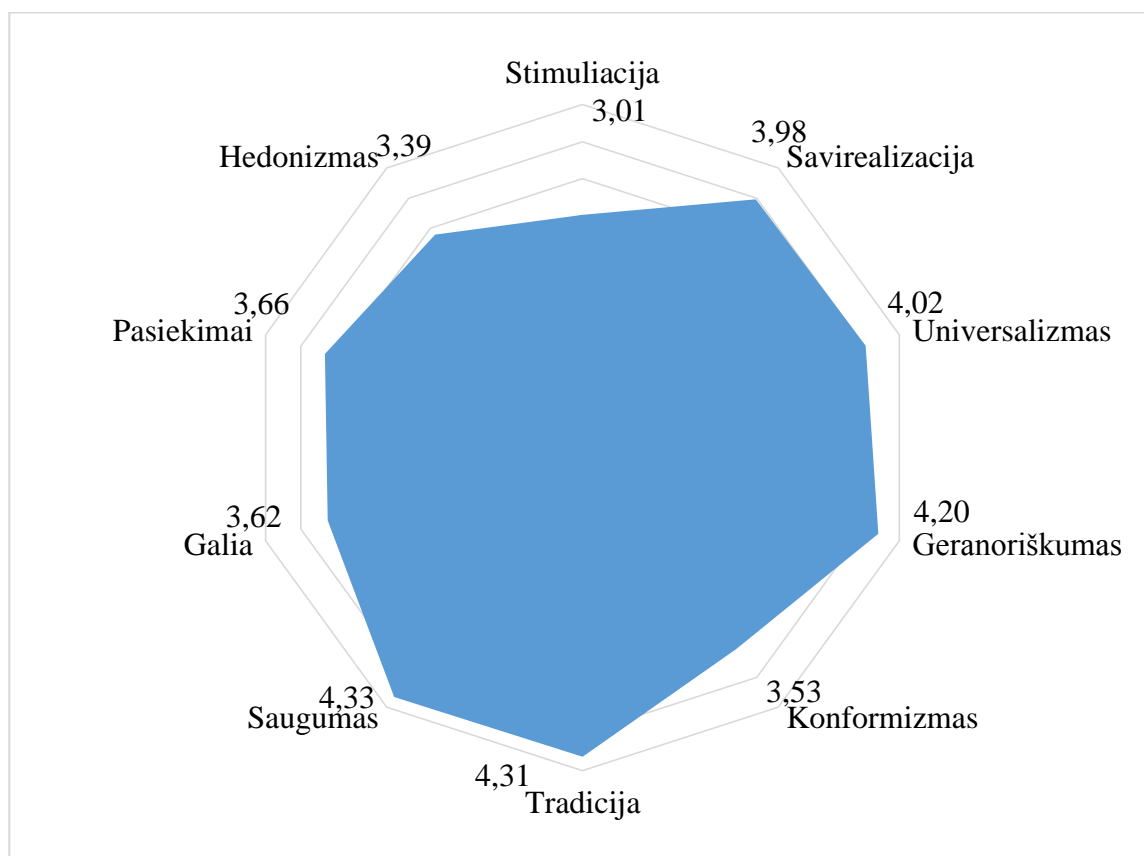
Svarbu tai, kad Lietuva šį tyrimą pradėjo vykdyti nuo 2008 m. Šiuo metu yra įgyvendintos 4- oji (2008 - 2010 m.), 5- oji (2010 – 2012 m.), 6 – oji (2012 - 2014) bei 7 – oji (2014 – 2016 m.) tyrimo bangos. 7 – osios tyrimo bangos duomenys viešai bus prienami nuo 2016 m. balandžio mėn., atsižvelgiant į tai, šiame tyrime buvo analizuojami 6-osios bangos metu gauti duomenys (Lietuvoje atliktų duomenų tyrimo rinkiniai, 2015).

Antroje tyrimo dalyje, siekiant išanalizuoti, kokios vertybės yra būdingos Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojams buvo sudaryta anoniminė apklausa (žr. 1 priedas), kuri buvo patalpinta internetinėje svetainėje www.apklausa.lt. Klausimai buvo sudaryti remiantis Europos socialinio tyrimo 6 – osios bangos metu respondentams pateiktu papildomu klausimynų, kuriame atsižvelgiant į Schwartz teorijos metodiką suformuoti klausimai, padedantis atskleisti individualias vertybines orientacijas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad klausimai buvo pakoreguoti ir pateikti bendratimi, neišskiriant atskirai vyrams ir moterims skirtų klausimų. Toks sprendimas buvo priimtas, kadangi klausimai yra identiški, skiriasi tik lytis į kurią jie orientuoti. Paruoštos anketos nuoroda buvo išsiųsta Plungės rajono savivaldybėje dirbantiems valstybės tarnautojams. Atsižvelgiant į tai, kad vienai vertybei atskleisti pagal Schwartz yra pateikti du ar daugiau klausimų, todėl gavus atsakymus į pateiktus anketoje klausimus, klausimai buvo sugrupuoti pagal tai, kokiai vertybei jie yra priskiriami, atsižvelgiant į teorijos autoriaus pateiktą sugrupavimą (Schwartz, 2002, p. 284-286). Daugumai vertybių identifikuoti autorius naudoja du klausimus, tačiau yra vertybių, kurioms nustatyti anketoje naudojami trys klausimai.

3.2 Europos socialinio tyrimo duomenų analizė

Remiantis Europos socialinio tyrimo metu gautais duomenimis galima teigti, kad lyginant su bendru šiame tyrime dalyvavusių asmenų skaičiumi, valstybės tarnautojai sudarė mažą dalį dalyvavusiųjų. Atsakydami į klausimą „Organizacijos, kurioje dirba/dirbo tipas“ tik 50 respondentų iš 1825 atsakiusių į šį klausimą pažymėjo, kad tai yra „centrinės arba vietos valdžios institucija“ ir tai sudaro 2,4 proc. tyrime dalyvavusių asmenų (ESS6, pagrindinio ir papildomo klausimyno duomenys, 2013).

Vertinant Europos socialinio tyrimo metu gautus duomenis ir atsižvelgiant į pateiktus atsakymus išvedus vidurkį (vertinimo skalė nuo 1 iki 6) (žr. 2 pav.) matome, kad tyrime dalyvavę valstybės tarnautojai labiausiai pasižymėjo tokiomis vertybėmis kaip saugumas, tradicija, geranoriškumas. Tuo tarpu mažiausiai buvo akcentuojamos tokios vertybės kaip stimuliacija, konformizmas, hedonizmas.

2 pav. Europos socialiniame tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų vertybės

Atsižvelgiant į teorinėje darbo dalyje pateiktus vertybių apibūdinimus galima teigti, kad Europos socialiniame tyrime dalyvavę valstybės tarnautojai labiausiai yra linkę į stabilumą visuomenėje, santykiuose, jiems yra svarbi harmonija. Tai patvirtina saugumo vertybė, į kurią, kaip rodo 2 pav. yra labiausiai orientuoti valstybės tarnautojai. Taip pat beveik vienodą reikšmę valstybės tarnautojams turi tradicijos vertybė, kuri atspindi pagarbą, papročių bei idėjų priėmimą, religijos svarbą. Geranoriškumo

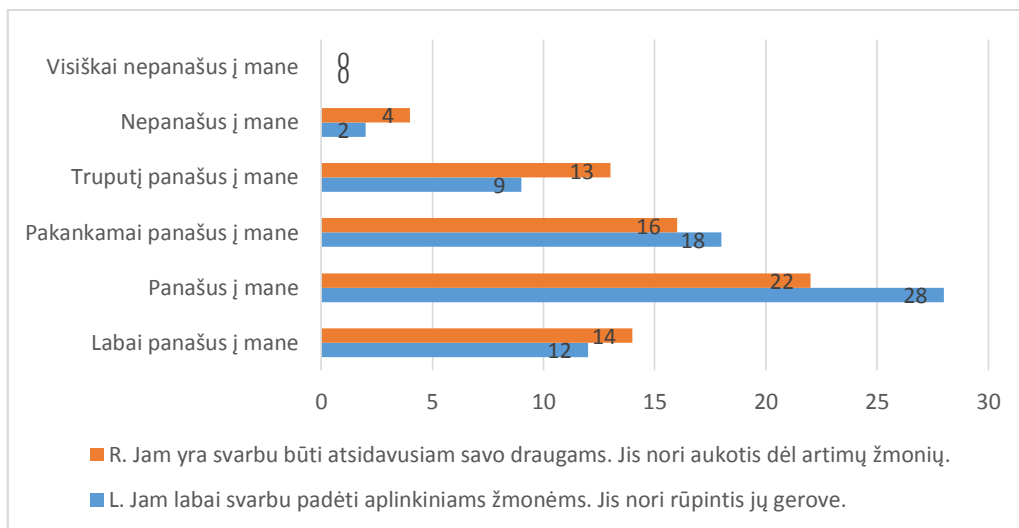
vertybė, kaip matome iš 2 pav. taip pat turi didelę įtaką valstybės tarnautojams, kas parodo pastarųjų polinkį į gerovės ir teigiamų socialinių santykių išsaugojimą. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad valstybės tarnautojai, dalyvavę šiame tyrime yra konservatyvių pažiūrų, kadangi tiek tradicijos tiek saugumo vertybės pagal Schwartz teoriją priskiriamos konservatyvumo kategorijai.

Svarbu tai, kad tyrimo duomenys parodė, kad mažiausiai valstybės tarnautojai siekia iššūkių gyvenime, naujumo, nepasižymi drąsa. Tai parodo mažiausias polinkis į stimuliacijos vertybę. Taip pat tai, kad tyrime dalyvavę asmenys buvo mažiausiai orientuoti į hedonizmo vertybę rodo, kad jie yra mažiau linkę į malonumų ieškojimą, mėgavimąsi gyvenimu. Tiek stimuliacijos tiek hedonizmo vertybė priskiriama atvirumo pokyčiams kategorijai, galima teigti, kad valstybės tarnautojai nėra linkę į tam tikrus pokyčius tiek asmeniniame tiek profesiniame gyvenime.

3.3 Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų vertybių tyrimo duomenų analizė

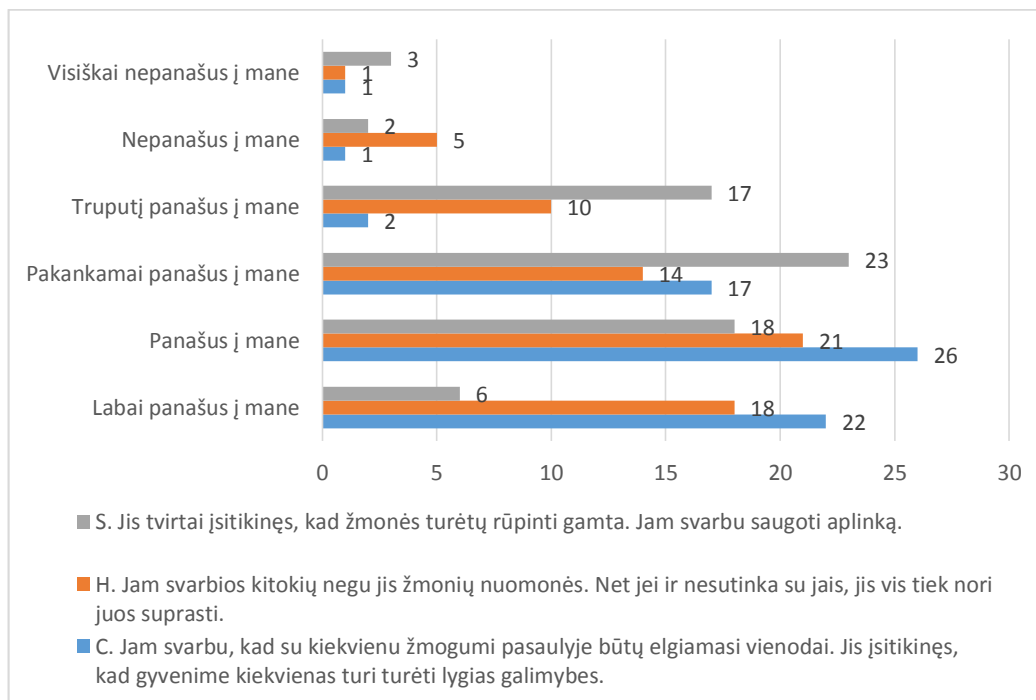
Analizuojant atsakymus į anketoje pateiktus demografinius klausimus matome, kad iš tyrime dalyvavusių respondentų 59 yra moterys, kas sudaro didžiąją apklaustųjų dalį. Toks pasiskirstymas yra tikėtinas, atsižvelgiant į tai kad dauguma valstybės tarnyboje dirbančių asmenų yra moteriškos lyties. Svarbu tai, kad didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų yra vyresne nei 36 m. 26 respondentai pažymėjo, kad jų amžius yra nuo „36-45“ metų, o 21 respondentas pažymėjo, kad jiems yra nuo „46-55“ metų. Taigi didžiąją dalį šio tyrimo respondentų sudaro vidutinio amžiaus valstybės tarnautojai, tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad toks amžiaus pasiskirstymas būdingas visam viešajam sektoriui. Didžioji dauguma valstybės tarnautojų Lietuvoje yra vidutinio amžiaus. Analizuojant atsakymus į klausimą apie respondentų išsilavinimą matome, kad didžioji dauguma tyrime dalyvavusių respondentų turi aukštąjį išsilavinimą, tai pažymėjo 59 asmenys. Vienas iš demografinių klausimų, užduotų tyrime dalyvavusiems asmenims buvo apie jų šeimyninę padėtį. Atsakydami į šį klausimą 48 respondentai pažymėjo, kad yra vedęs/ištekėjusi. Šie asmenys sudaro didžiąją tyrime dalyvavusių dalį.

Toliau pateikiami atsakymai į klausimus, kuriais buvo siekiama identifikuoti, kokios individualios vertybės yra būdingos respondentams bei pateikiamas šių atsakymų grafinis vaizdavimas. Pirmiausiai, siekiant atskleisti, kiek tyrime dalyvaujantiems respondentams yra svarbi geranoriškumo vertybė buvo išanalizuoti anketoje pateikti klausimai, kurių tikslas atskleisti asmens nuostatas į šią vertybę. Iš pateiktų atsakymų į klausimus kiek respondentui svarbu padėti aplinkiniams bei aukotis dėl kitų matome, kad didžioji dalis respondentų pažymėjo, kad klausime įvardinamas asmuo yra „panašus į mane“, kitas atsakymų segmentas, kuris pagal pateiktus atsakymus buvo vienas iš dažniausiai pateikiamų „pakankamai panašus“ (žr. 3 pav.). Tai parodo, kad tyrime dalyvavusiems asmenims rūpinimasis kitų žmonių gerove yra priimtinas.

3 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į geranoriškumo vertybę

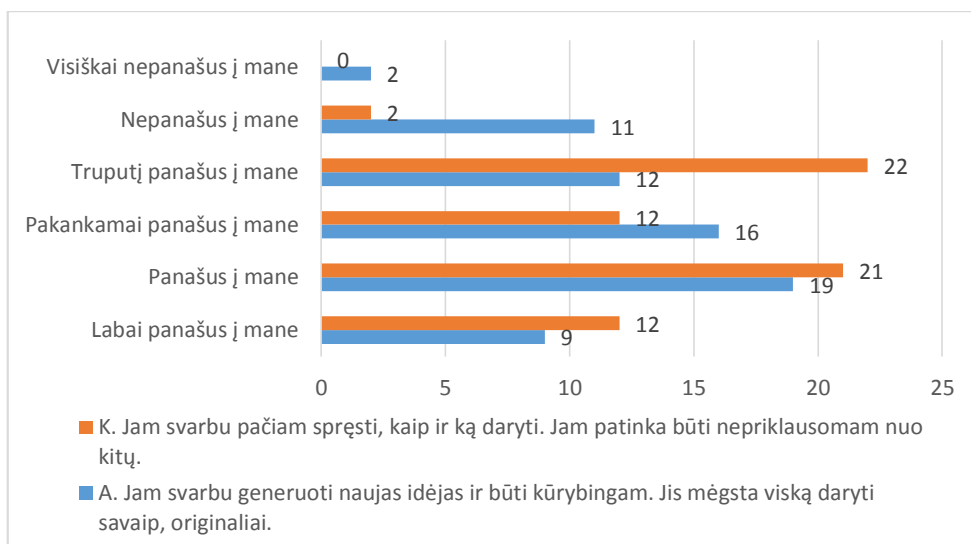
Universalizmo vertybei identifikuoti tyrime buvo pateikti trys klausimai. Atsakydami į klausimus, kurie skirti atskleisti universalizmo vertybę respondentai dažniausiai žymėjo, kad klausime nurodytas asmuo yra „panašus į mane“ bei „pakankamai panašus į mane“ (žr. 4 pav.). Atsakymų pasiskirstymas gan tolygiai parodo, kad respondentams universalizmo vertybė yra svarbi ir tokie aspektai, kaip rūpinimasis kitų gerove, tolerancija, supratimas jiems yra priimtini ir skatinami.

4 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į universalizmo vertybę

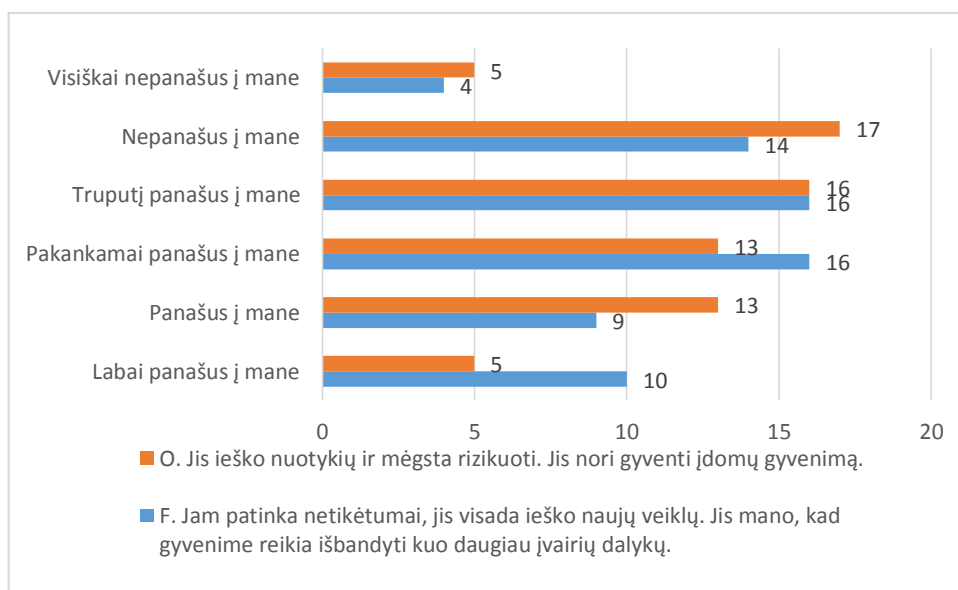
Analizuojant atsakymus apie savybes, kurios būdingos asmeniui išreiškiančiam savirealizacijos vertybę pastebima, kad į teiginį apie savarankiškumą ir nepriklausomumą didžioji dalis respondentų žymėjo, kad toks asmuo yra „truputį panašus į mane“ ir „panašus į mane“. Tuo tarpu teiginį apie naujas idėjas ir kūrybingumą respondentai vertino daugiau žymėdami „panašus į mane“ ir „pakankamai

panašus į mane“ (žr. 5 pav.). Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad respondentai yra mažiau linkę patys priimti tam tikrus sprendimus, tačiau naujų idėjų generavimas ir kūrybingumas jiems yra svarbus veiksnys.

5 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į savirealizacijos vertybę

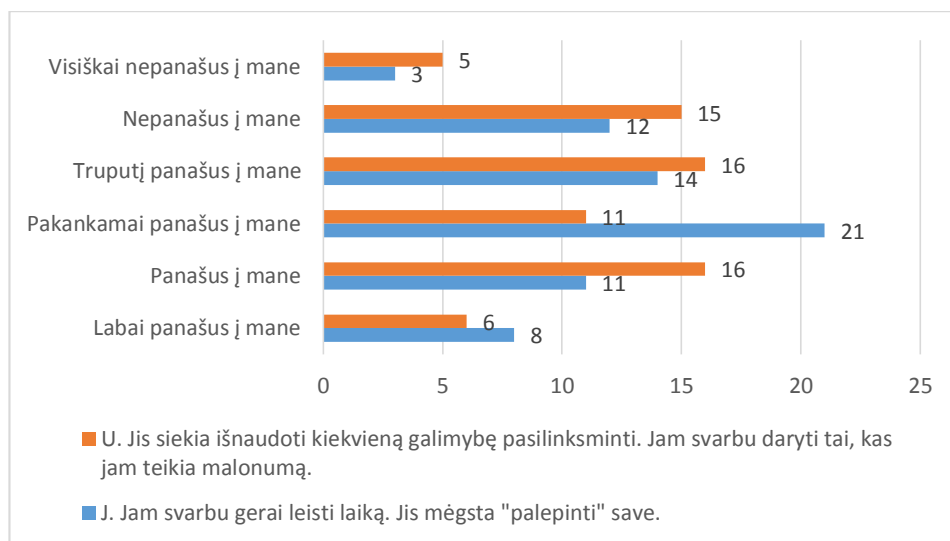
Vertinant tyrimo duomenys gautus respondentams atsakant į klausimus, susijusius su stimuliacijos vertybę matome, kad atsakymai yra pasiskirstę gan tolygiai. Į abu klausimus po 16 respondentų atsakė, kad apibūdintas asmuo yra „truputį panašus į mane“. Taip pat daugiau asmenų nurodė, kad apibūdintas asmuo yra „nepanašus į mane“ nei „pakankamai panašus“. Svarbu tai, kad lyginat su kitomis vertybėmis, didelis respondentų kiekis nurodė, kad klausimuose apibūdintas asmuo yra „visiškai nepanašus į mane“ (žr. 6 pav.).

6 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į stimuliacijos vertybę

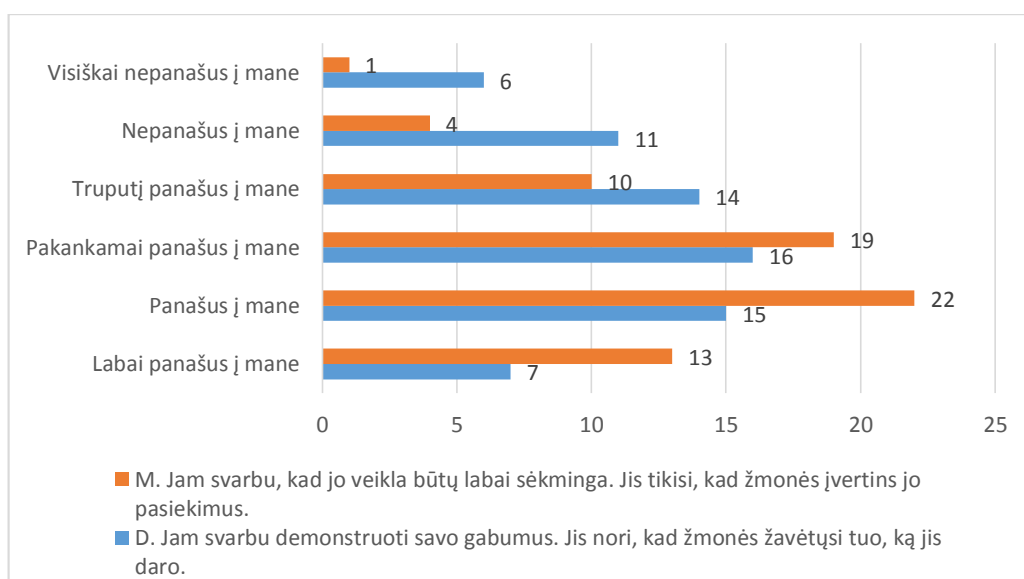
Dauguma respondentų, lygindami klausimuose apibūdintą asmenį, kuris yra linkęs į hedonistines vertybes, pažymėjo, kad toks asmuo yra „pakankamai panašus į mane“. Svarbu tai, kad labai išsiskyrė

vertinimai asmens, kuris buvo apibūdintas, kaip mėgstantis save „palepinti“ ir teikiantis pirmenybę daryti tai, kas jam teikia malonumą. Respondentai labiau akcentavo, kad jiems svarbiau save „palepinti“, nei daryti tai, kas jiems teikia malonumą (žr. 7 pav.).

7 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į hedonizmo vertybę

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenys apie pasiekimų vertybę matome, kad respondentai yra linkę į tokias savybes, kaip sėkmingas, ambicingas, įtakingas, kadangi dauguma asmenų žymėjo, kad klausimuose apibūdintas asmuo yra „panašus į mane“. Ypač daug respondentų nurodė, kad asmuo, kuriam svarbu, kad jo veikla būtų sėkminga ir jis tikisi, kad jo pasiekimai būtų įvertinti nurodė, kad toks asmuo yra „panašus į mane“. Iš pateiktų rezultatų matome, kad beveik tokia pati dalis respondentų į šiuos klausimus pažymėjo, kad nurodytas asmuo yra „pakankamai panašus į mane“ (žr. 8 pav.)

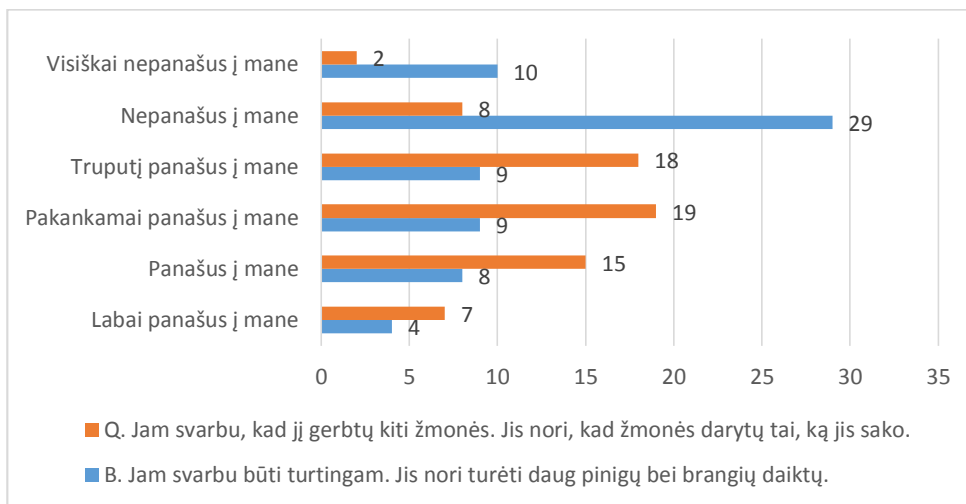

8 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į pasiekimų vertybę

Tyrimo metu gauti duomenys rodo, kad lyginant su kitomis vertybėmis labai išsiskyrė respondentų požiūris į galios vertybę. Didelė dalis tyrime dalyvavusių asmenų nurodė, kad asmuo, kuriam svarbu

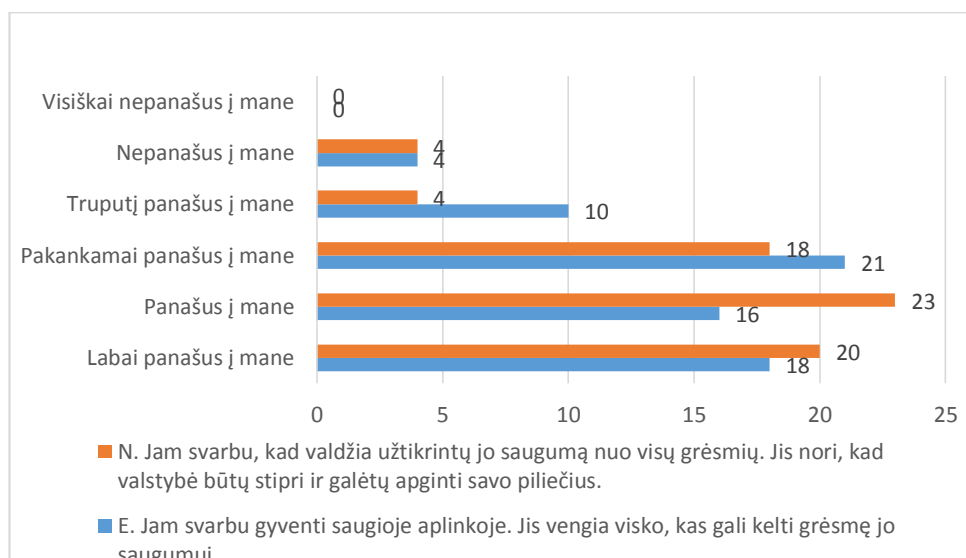

būti turtingam yra „nepanašus į mane“. Taip pat lyginant su kitomis vertybėmis, vertindami galios vertybę, daugiausiai respondentų nurodė, kad klausimuose apibūdintas asmuo yra „visiškai nepanašus į mane“. Iš atsakymų pasiskirstymų matome, kad galios vertybė nėra pripažįstama respondentų (žr. 9 pav.). Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad socialinis statusas ir prestižas, kontrolė ar dominavimas kitų atžvilgiu nėra prioritetai tyrime dalyvavusiems valstybės tarnautojams.

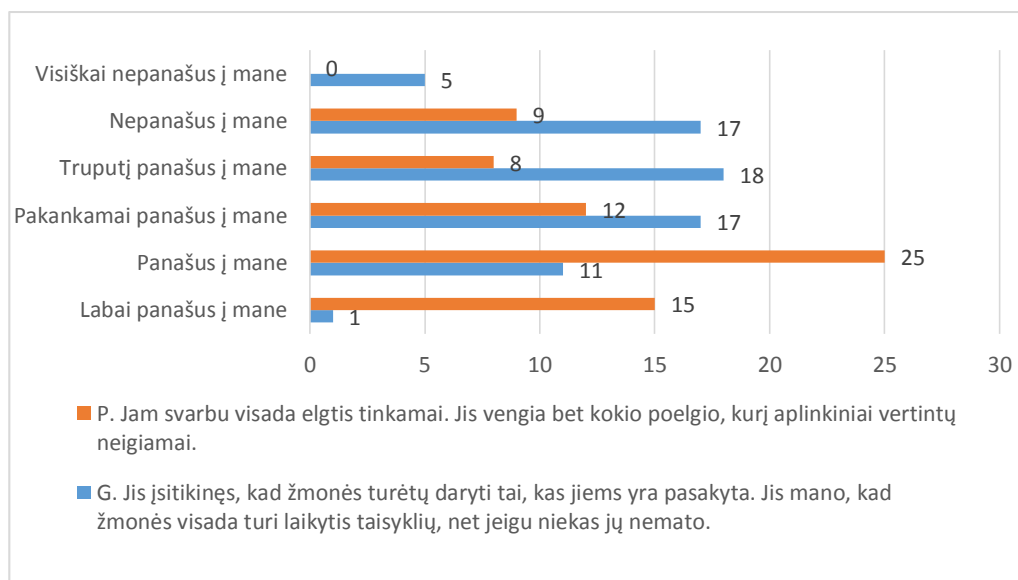
9 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į galios vertybę

Vertinant respondentų požiūrį į saugumo vertybę matome, kad dauguma respondentų pripažino, kad klausimuose apibūdintas asmuo yra „panašus į mane“ arba „pakankamai panašus į mane“ taip pat beveik tiek pat valstybės tarnautojų nurodė, kad apibūdintas asmuo yra „labai panašus į mane“. Nebuvo respondentų, kurie nurodytų, kad asmuo, kuriam svarbu, kad valdžia užtikrintų saugumą ar būtų svarbu gyventi saugioje aplinkoje būtų „visiškai nepanašus į mane“ (žr. 10 pav.).

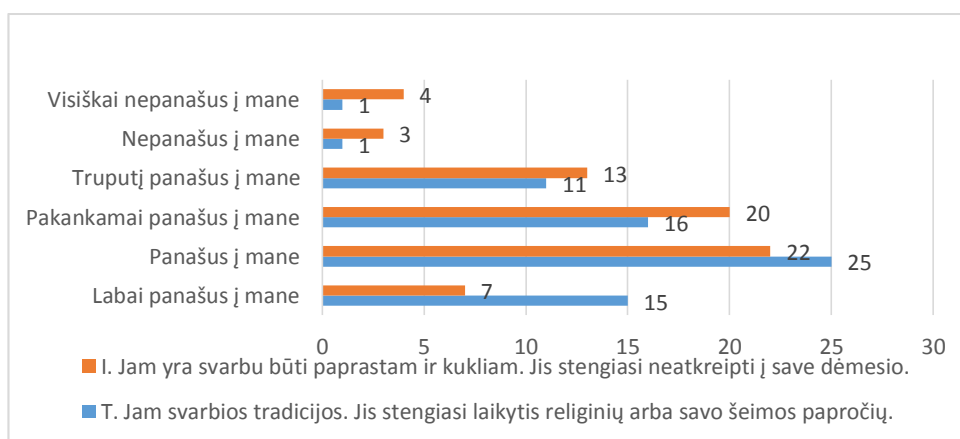
10 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į saugumo vertybę

Analizuojant duomenys, kurie atskleidžia Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūrį į konformizmo vertybę matome, kad respondentų atsakymai pasiskirstė pakankamai tolygiai. Tyrimo metu išryškėjo, kad dauguma respondentų asmenį kuriam svarbu elgtis teigiamai sugretindami su savimi įvertino kaip „panašus į mane“. Taip pat pakankamai tolygiai pasiskirstė atsakymai vertinant panašumą su asmeniu, kuris yra įsitikinęs, kad žmonės turi daryti tai, kas jiems pasakyta. Beveik vienodas respondentų skaičius žymėjo, kad toks asmuo yra „pakankamai panašus į mane“, „truputį panašus į mane“, „nepanašus į mane“ (žr. pav. 11)

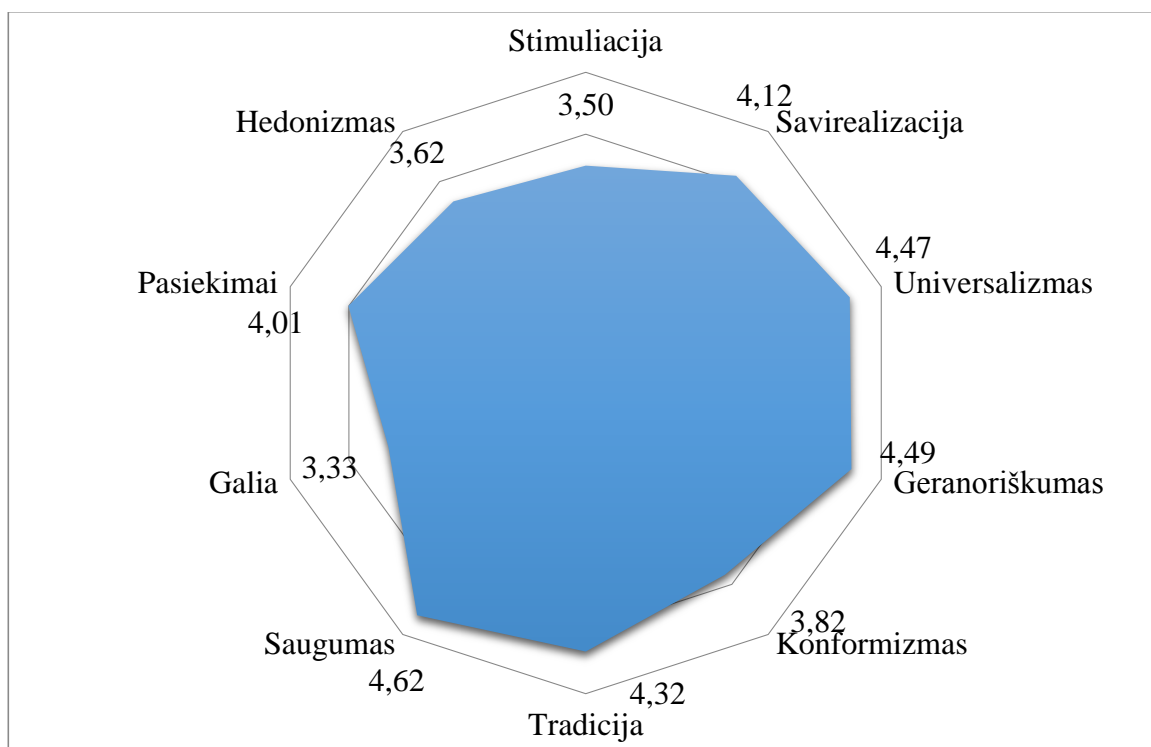
11 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į konformizmo vertybę

Vertinant tyrime dalyvavusių respondentų požiūrį į tradicijos vertybę matome, kad dauguma tyrime dalyvavusių asmenų nurodė, kad asmuo, kuriam svarbios tradicijos bei paprastumas ir kuklumas yra „panašus į mane“. Taip pat nemaža dalis tyrime dalyvavusių asmenų nurodė, kad toks asmuo yra „pakankamai panašus į mane“ (žr. pav. 12). Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad respondentams tradicijos vertybė yra priimtina ir tokie aspektai kaip nuolankumas, pamaldumas, tradicijų gerbimas turi didelę reikšmę šių asmenų namų bei darbo aplinkoje.

12 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų požiūris į tradicijos vertybę

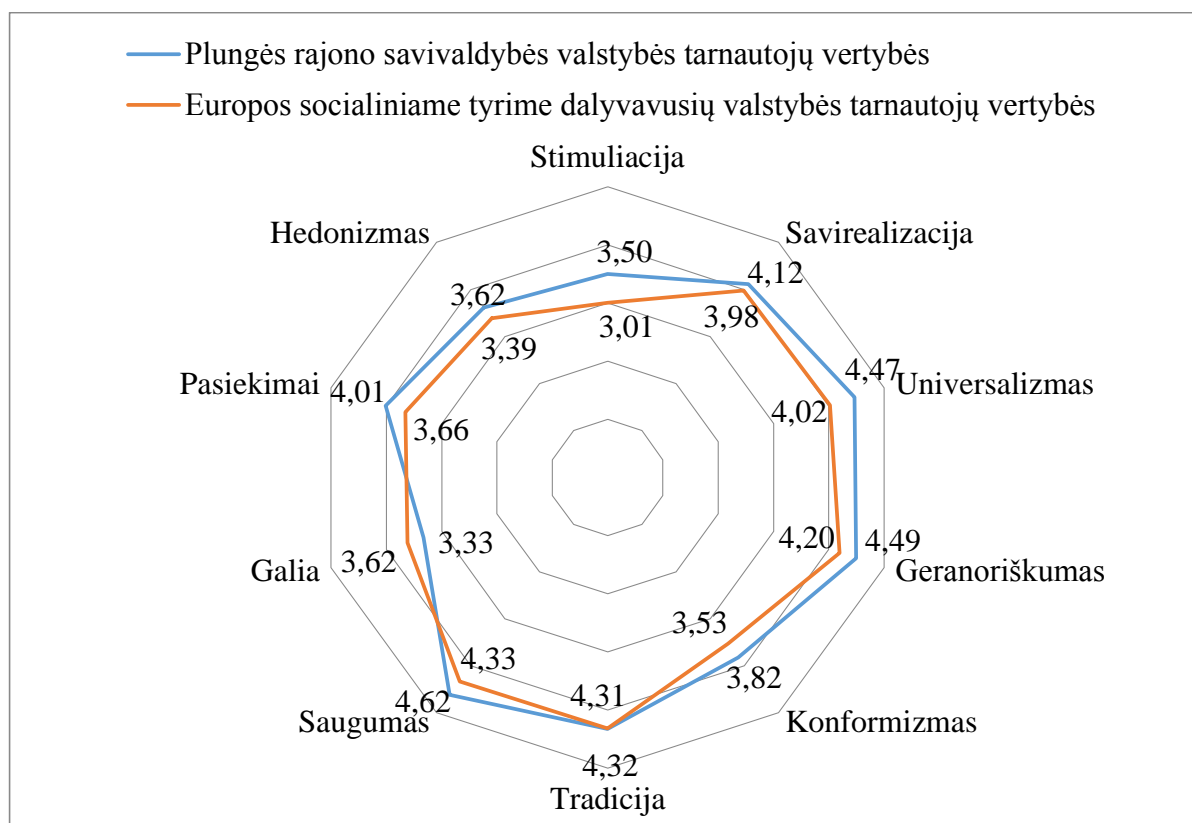
Apibendrinant anksčiau aptartus tyrimo rezultatus, gautus atlikus anketinę apklausą Plungės rajono savivaldybėje ir išvedus vidurkį (vertinimo skalė nuo 1 iki 6) matome, kokios vertybės būdingos minėtoje institucijoje dirbantiems valstybės tarnautojams (žr. 17 pav.). Iš pateikto paveikslo matome, kad daugiausiai valstybės tarnautojai pasižymi saugumo, universalizmo, geranoriškumo bei tradicijos vertybėmis. Mažiausiai buvo akcentuojamos tokios vertybės, kaip galia, stimuliacija, hedonizmas. Atsižvelgiant į teorinę darbo dalį galima teigti, kad Plungės rajono savivaldybėje dirbantiems valstybės tarnautojams didelę reikšmę turi stabilumas visuomenėje, santykiuose, jie yra orientuoti į šeimos, nacionalinį saugumą, svarbi socialinė tvarka. Tai atskleidžia saugumo vertybę, kurią didžioji dalis respondentų nurodė kaip jiems priimtina. Taip pat respondentams svarbus gerovės išsaugojimas ir stiprinimas tų asmenų, su kuriais palaikomas asmeninis ryšys, jie yra orientuoti į sąžiningumą, atlidumą, ištikimybę. Tai parodo geranoriškumo vertybę į kurią didžioji tyrimo dalyvavusių asmenų buvo orientuoti. Iš pateiktų duomenų matome, kad tyrimo dalyvavę asmenys yra orientuoti į universalizmo vertybę, kas parodo jų polinkį į supratimą, toleranciją bei lygybę. Mažiausiai Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojai išreiškia galios vertybę, kas leidžia teigti, kad jiems nėra labai svarbus socialinis statusas ir prestižas, turtai ar kontrolė. Taip pat respondantai nėra orientuoti į išsūkius gyvenime, naujovių paiešką, tai patvirtina stimuliacijos vertybę, kuri kaip matome iš pateikto paveikslo yra mažiau pripažįstama lyginant su kitomis vertybėmis (žr. 13 pav.).

13 pav. Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojų vertybės

3.4 Plungės rajono savivaldybės tyrimo ir Europos socialinio tyrimo duomenų palyginimas

Lyginant abiejų tyrimų metu gautus duomenys matome, kad vertybinės orientacijos tarp tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų šiek tiek skiriasi. Vertinant, kokioms vertybėms pirmenybę teikė Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojai matome, kad tai buvo tokios vertybės, kaip Saugumas, geranoriškumas, universalizmas, tuo tarpu Europos socialiniame tyrime dalyvavę valstybės tarnautojai pirmenybę teikė saugumui, tradicijai ir geranoriškumui. Tyrimo rezultatai rodo, kad abi valstybės tarnautojų grupės beveik vienodai vertina ir kaip pagrindines vertybes išreiškia saugumą ir geranoriškumą, kas, atsižvelgiant į teorinėje darbo dalyje aptartus aspektus parodo, kad valstybės tarnautojams Lietuvoje yra labai svarbu gerovės išsaugojimas ir stiprinimas bei saugumas, harmonija, stabilumas tiek visuomenėje tiek ir asmeniniame gyvenime. Vertinant vertybes, kurios yra mažiausiai svarbios valstybės tarnautojams matome, kad Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojai nepalankiausiai vertina galios vertybę, taip leidžiant teigti, kad jie neteikia pirmenybės tokiems dalykams, kaip socialinis statusas ir prestižas, tuo tarpu Europos socialiniame tyrime dalyvavę valstybės tarnautojai palankiau vertino galios vertybę ir kaip mažiausiai svarbiomis išreiškė stimuliacijos bei hedonizmo vertybes. Kas, atsižvelgiant į teorinėje darbo dalyje aptartus S. H. Schwartz vertybių bruožus leidžia teigti, kad Europos socialiniame tyrime dalyvavę valstybės tarnautojai nėra linkę į iššūkius gyvenime bei malonumų siekiu (žr. 14 pav.).

14 pav. Plungės rajono savivaldybės ir Europos socialiniame tyrime dalyvavusių valstybės tarnautojų vertybės

14 pav. taip pat rodo, kad nors pasiekimų vertybei valstybės tarnautojai neteikia pirmenybės, tačiau abiejuose tyrimuose dalyvavusių respondentų nuostatos šios vertybės atžvilgiu yra vienodos ir pagal vertybių pagal pirmenybę išsidėstymo eiliškumą yra 6 pozicijoje. Atsižvelgiant į S. H. Schwartz pateiktas keturias kategorijas į kurias suskirstomos visos vertybės matome, kad bendrai valstybės tarnautojai yra linkę į egocentrizmo ir konservatyvumo kategorijoms priskiriamas vertybes, o mažiausiai vertina atvirumą pokyčiams simbolizuojančias vertybes.

Apibendrinant tyrimo duomenys galima teigti, kad Plungės rajono savivaldybėje dirbantiems valstybės tarnautojams būdingos saugumo, universalizmo, geranoriškumo bei tradicijos vertybės. Tokios vertybinės orientacijos parodo, kad valstybės tarnautojai šioje institucijoje atsižvelgia į kitų interesus, nėra linkę tik savo interesų tenkinimui. Lyginant Plungės rajono savivaldybės duomenys su Europos socialiniame tyrime gautais duomenimis pastebima, kad vertybinės orientacijos yra gan panašios. Didžiausiais sutapimas pastebimas vertinant tokias vertybes kaip saugumas, universalizmas.

IŠVADOS

1. Nepaisant to, kad vertybėmis valstybės tarnyboje pradėta plačiau domėtis pakankamai neseniai, autoriai vieningai pritaria, kad valstybės tarnybos kontekste jos turi didelę reikšmę. Tai aiškinama tuo, kad valstybės tarnautojams, esant tokioje pozicijoje, kurioje jie turi elgtis nepriekaištingai, vertybėmis paremtas jų elgesys ne tik formuoja teigiamą požiūrį į juos bet taip pat prisideda prie didesnio pasitikėjimo visa valstybės tarnybos sistema.
2. Teorinė darbo analizė atskleidė, kad vieningos vertybių sampratos nėra, autoriai pateikia skirtingus šios sąvokos apibrėžimus. Analizuojant autorių pateiktus vertybių sąvokos aiškinimus pastebimas bendrumas vertybes traktuoti kaip tikslus, įsitikinimus, kriterijus, kuriais vadovaujasi priimant tam tikrus sprendimus.
3. Analizė atskleidė, kad pateikiant vertybių kategorijas autoriai laikosi skirtingo požiūrio, kokias vertybes reikėtų priskirti individualių vertybių grupei, tai aiškindami tuo, kad vertybės gali tarpusavyje persipinti ir jų skirstymas į tam tikras grupes gali būti sąlyginis. Tačiau teorijos analizė parodė, kad dažniausiai individualiomis vertybėmis yra įvardijamos tokios vertybės kaip sąžiningumas, teisingumas, geranoriškumas, atsakomybė, o S. H. Schwartz individualių vertybių teorijoje pateikiamos šios vertybės: savirealizacija, stimuliacija, hedonizmas, pasiekimai, galia, saugumas, konformizmas, tradicija, geranoriškumas, universalizmas.
4. Valstybės tarnautojų etikos kodeksų analizė parodė, kad šiuo metu Lietuvoje nėra galiojančio bendro valstybės tarnautojų etikos kodekso, tačiau institucijos skiria dėmesį etiškam valstybės tarnautojų elgesiui ir yra pasitvirtinusios savo etikos kodeksus. Išanalizavus, kokias vertybes įtvirtina etikos kodeksai valstybės tarnyboje, pastebima, kad dažniausiai nurodomos šios vertybės: pagarba žmogui, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, pavyzdingumas. Analizė rodo, kad institucijos, sudarydamos etikos kodeksus dažnu atveju vadovujasi valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklėmis, kuriose šios vertybės yra įtvirtintos ir tik nedaugelis institucijų papildoma etikos kodeksus, nurodydamos tokias vertybes kaip sąžiningumas, skaidrumas, nepiktnaudžiavimas, konfidencialumas.
5. Įvertinus atlikto tyrimo rezultatus galima teigti, kad Plungės rajono savivaldybėje dirbantys valstybės tarnautojai pasižymi tokiomis vertybėmis, kaip geranoriškumas, saugumas, universalizmas, tradicija. Atsižvelgiant į S. H. Schwartz vertybių teoriją galima teigti, kad tyrime dalyvavusiems valstybės tarnautojams yra būdingas teigiamų socialinių santykių išsaugojimo siekimas, harmonija, stabilumas visuomenėje bei santykiuose, supratimas bei tolerancija ir pagarba, dėmesys papročiams, tradicinės kultūros skatinimas. Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojai neteikia pirmenybės

socialiniam statusui ir prestižui, nėra linkę į dominavimą kitų atžvilgiu, ką parodo galios vertybės mažiausias vertinimas.

6. Plungės rajono savivaldybės tyrimo bei Europos socialinio tyrimo metu gautų duomenų analizė parodė, kad tyrimuose dalyvavusių valstybės tarnautojų vertybinės orientacijos yra labai panašios. Apibendrinti duomenys rodo, kad valstybės tarnautojams Lietuvoje yra būdingos šios individualios vertybės: saugumas, geranoriškumas, tradicija ir universalizmas. Atsižvelgiant į teorinę darbo dalį galima teigti, kad valstybės tarnautojai Lietuvoje yra linkę į konservatyvumą ir pasiaukojimą, jiems svarbus teigiamų socialinių santykių išsaugojimas bei pirmenybės teikimas kitų interesams.

LITERATŪRA

1. Andriulis, V. (2002). Įžanga lietuviškajam leidimui. Kn. Gulyas, G. (red.), *Valstybės tarnautojų etika* (pp. 10). Margi raštai.
2. Bosas, A., (2004). *Strateginis valdymas: nuo korporacijos iki valstybės*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 133.
3. Box, R., C. (2014). *Public service values*. Routledge, p. 28.
4. Butkevičienė, E., Vaicekuskaitė, A. (2010). Antrinė kiekybinių duomenų analizė, p. 4 – žiūrėta (2015 12 21). Prieiga per internetą
<http://www.lidata.eu/files/mokymai/kiek2/Antrine_kiekybiniu_duomenu_analize_20111111.pdf>.
5. Chapman, R. A. (2002). Valstybės tarnautojų etika. Kn. Gulyas (red.), *Valstybės tarnautojų etika* (pp. 18, 32-35). Margi raštai.
6. Čiburienė J., Guščinskienė J. (2007). Kultūrinės vertybės ir žinių visuomenės vystimasis Lietuvoje. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 43, 53.
7. De Vries S. M., P. S. Kim (2011). *Value and virtue in public administration. A comparative perspective*. Palgrave Macmillian, p. 4.
8. ESS – (žiūrėta 2015 12 03). Prieiga per internetą:
<<http://www.lidata.eu/index.php?file=files/tyrimai/ESS.html>>.
9. ESS6, pagrindinio ir papildomo klausimyno duomenys, 2013 – žiūrėta (2015 04 10). Prieiga per internetą <
http://www.lidata.eu/index_browse_surname_results_data.php?pid=LiDA:quant.LIDA_ESS_0275>.
10. EU (2004). Main Features of Ethics Framework for the Public Sector – (žiūrėta 2015 12 14). Prieiga per internetą < <http://www.eupan.eu/en/documents/show/&tid=48> >.
11. European social survey. About the European Social Survey European Research Infrastructure – ESS ERIC – (žiūrėta 2015 12 03). Prieiga per internetą: <<http://www.europeansocialsurvey.org/about/>>.
12. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas, 2004 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą <
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1o5UTuBWqZsJ:www.stt.lt/files/mokmedziaga/CD3/CD3_3/files/_teises_aktai/_lietuvos/Vidinis%2520antikorupcijos%2520reglamentavimas/Etikos%2520kodeksai/FNTT%2520etikos%2520kodeksas.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt >.
13. Gillman, S., C. (2005). Ethics codes and codes of conduct as tools for promoting an ethical and professional public service: comparative successes and lessons, p. 10-11 – (žiūrėta 2015 05 01). Prieiga per internetą: < <http://www.oecd.org/mena/governance/35521418.pdf> >.
14. Gortner, H. (2001). Values and ethics. In Cooper, T. (Eds.) *Handbook of administrative ethics* (pp. 509-517). New York: Marcel Dekker.
15. Huddleston, M., Sands, J. (1998). Enforcing administrative ethics. Berman, E., West, J., Bonczek, S. (Eds.) *The ethics edge* (pp.147). Washington.

16. Juknevičienė, V. (2008). Kintamas viešojo administravimo žmogiškųjų išteklių vaidmuo šiuolaikiniuose demokratijos vystymosi procesuose. *Viešoji politika ir administravimas*, 23, 209.
17. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai, p. 95-96.
18. Kernaghan, K. (2000). The post-bureaucratic organization and public service values. *International Review of Administrative Sciences*, 66; 91, 94-95.
19. Kernaghan, K. (2003). Integrating Values into Public Service: The Values Statement as Centrepiece. *Public Administration Review*, 63, 711-712.
20. Kučinskas, V. (2007). *Vadovavimo etika*. Klaipėdos universitetas, p. 9.
21. Lawton, A. (2004). Developing and Implementing Codes of Ethics. *Viešoji politika ir administravimas*, 7, 95.
22. Lewis, C. W., Gilman S. C. (2005). *The ethics challenge in public service. A problem solving guide*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, p. 22-27.
23. Lietuvoje atliktų tyrimų duomenų rinkiniai, 2015 – žiūrėta (2015 04 21). Prieiga per internetą < http://www.lidata.eu/index_browse_surname.php>.
24. Lietuvos banko tarnautojų etikos kodeksas, 2005 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:U14yOXT6XeAJ:lietuvosbankas.lt/lietuvos_banko_tarnautoju_etikos_kodeksas_1+&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
25. Lietuvos Banko valdybos etikos kodeksas, 2004 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JADW_WNzBwAJ:lietuvosbankas.lt/lietuvos_banko_valdybos_etikos_kodeksas_1+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt >.
26. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Lietuvos savivaldybių indeksas 2014 – žiūrėta 2015 12 19. Prieiga per internetą < <http://www.llri.lt/lietuvos-savivaldybiu-indeksas-2014>>.
27. Lietuvos policijos pareigūnų etikos kodeksas, 2004 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < <http://www.policija.lt/index.php?id=3516> >.
28. Lietuvos prokurorų etikos kodeksas, 2004 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1weN5Fo3RygJ:www.stt.lt/files/mokmedziaga/CD2/CD2_2/files/_teises_aktai/_lietuvos/Vidinis%2520antikorupcijos%2520reglamentavimas/Etikos%2520kodeksai/Prokuroru%2520etikos%2520kodeksas.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt >.
29. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. vasario 7 d. Įsakymas Nr. D1-69 „Dėl aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų etikos taisyklių patvirtinimo“. *Žin.* 2005, Nr. 22-705.
30. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2005 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. V – 561 „Dėl Lietuvos karių etikos kodekso patvirtinimo“. *Žin.* 2005, Nr.63-2248.
31. Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų etikos kodeksas. Nr. 1B – 888, 2006.
32. Lietuvos Respublikos savivaldybės kontrolės ir audito institucijos valstybės tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas, 2004 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < <http://skontrolė.lt/etikos-kodeksas>>.
33. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų etikos kodeksas (2005) – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < http://www.stt.lt/files/73_doc_file_1_180442.pdf >.
34. Lietuvos Respublikos tarnautojų elgesio kodekso projektas. Nr. XIP – 3124.

35. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas, 2006 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ykBHGWUUCx4J:www.teismai.lt/data/public/uploads/2014/11/teiseju_etikos_kodeksas.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt >.
36. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymas Nr. 83 „Dėl Lietuvos anstolių rūmų įstatų ir anstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo“. *Žin.* 2003, Nr. 34-1447.
37. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės pareigūnų tarnybinės etikos kodeksas, 2013 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < <https://www.vkontrolė.lt/page.aspx?id=388> >.
38. Lietuvos Respublikos valstybės politikų elgesio kodeksas. Nr. X – 816, 2006.
39. Lietuvos Respublikos valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. Nr. 968, *Žin.* 2002, Nr. 45-1708.
40. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. Nr. VIII-1316, *Žin.* 1999, Nr. 66-2130.
41. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas. Nr. VIII-1234, *Žin.* 1999, Nr. 60-1945.
42. Maguire, M. (1998). Ethics in the Public Service – current issues and practice. In Hondeghem, A. (Eds.). *Ethics and accountability in a context of governance and new public management* (pp. 29). IOS Press.
43. Masiulis, K. (2007). XXI amžiaus iššūkiai Lietuvos valstybės tarnybai. *Viešoji politika ir administravimas*, 22, 71.
44. Moti, U., G. (2013). The Public sector and ethical transformation: issues and implication for the bureaucracy, p. 4-5 – (žiūrėta 2015 11 02). Prieiga per internetą: < http://www.academia.edu/2601345/The_Public_Sector_and_Ethical_Transformation_Issues_and_Implications_for_the_Bureaucracy >.
45. OECD (1996). Ethics in the public service. Current issues and practice, p. 13, 35 – žiūrėta (2015 11 22). Prieiga per internetą < <http://78.41.128.130/dataoecd/59/24/1898992.pdf> >.
46. Paliduskaitė, J. (2010 a). *Etika valstybės tarnyboje*. Kaunas: Technologija, p. 75, 30.
47. Paliduskaitė, J. (2001). *Viešojo administravimo etika*. Kaunas: Technologija, p. 63.
48. Paliduskaitė, J. (2003). Lietuvos valstybės tarnautojų etosas: sociologinė perspektyva. *Viešoji politika ir administravimas*, 5, 48.
49. Paliduskaitė, J. (2004) Viešojo administravimo etikos institucionalizacija, p.60 – (žiūrėta 2015 09 03). Prieiga per internetą: < <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367181903098/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> >.
50. Paliduskaitė, J. (2004). Viešojo administravimo profesinių vertybių teoriniai aspektai. *Filosofija. Sociologija*, 1. 33-34.
51. Paliduskaitė, J. (2010b). Lietuvos viešosios sektoriaus kodeksai ir jų tobulinimo galimybės. *Viešoji politika ir administravimas*, 31, 21.
52. Paliduskaitė, J. (2011). *Valstybės tarnautojų etikos pagrindai*. Kaunas: Technologija, p. 53.
53. Paliduskaitė J., Didžiulienė R. (2002). Viešojo administravimo etikos aspektai Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 1, 63.
54. Plant, J. F. (2001). Codes of ethics. In Cooper, T. (Eds.) *Handbook of administrative ethics* (pp. 309). New York: Marcel Dekker.

55. Plungės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2014 metų veiklos ataskaita – (žiūrėta 2015 04 15). Prieiga per internetą < <http://www.plunge.lt/index.php?-1078585416>>.
56. Schwartz S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human value?. *Juornal of social issues*, 50 (4), 21-22 – (žiūrėta 2015 03 05). Prieiga per internetą: < [http://www.the-brights.net/morality/statement_3_studies/Schwartz,%20S.%20H.%20\(1994\).%20Are%20there%20universal%20aspects%20in%20the%20structure%20and%20contents%20of%20human%20values_%20Journal%20of%20Social%20Issues,%2050\(4\),%2019-45.pdf](http://www.the-brights.net/morality/statement_3_studies/Schwartz,%20S.%20H.%20(1994).%20Are%20there%20universal%20aspects%20in%20the%20structure%20and%20contents%20of%20human%20values_%20Journal%20of%20Social%20Issues,%2050(4),%2019-45.pdf)>.
57. Schwartz S. H. (2002). A proposal for measuring value orientations across nations. The Hebrew University of Jerusalem, p. 264-266. – (žiūrėta 2015 – 05 -02). Prieiga per internetą <https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf>.
58. Schwartz S. H. An overview of the Shwartz theory of basic values (2012). Online reading in psychology and culture – (žiūrėta 2015 03 02). Prieiga per internetą:< <http://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=orpc> >.
59. Schwartz, S. H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. In Seligman, C., Olson, J., M., Zanna, M., P.(Eds.) *The Psychology of Values: The Ontario Symposium* (pp.3). NJ: Erlbaum.
60. Schwartz, S. H. (2006). Basic Human values: An Overview//Basic Human Values: Theory, Methods, and Applications. The Hebrew University of Jarusalem – (žiūrėta 2015 03 21). Prieiga per internetą < <http://segr-did2.fmag.unict.it/allegati/convegno%207-8-10-05/schwartzpaper.pdf>>.
61. Schwartz, S., H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries – (žiūrėta 2015 04 02). Prieiga per internetą: < <http://kodu.ut.ee/~cect/teoreetiline%20seminar%2023.04.2013/Schwartz%201992.pdf>>.
62. Sherman, T. (1998). Public sector ethics: prospects and challenges. In Preston, N., Sampford, C (Eds.). *Public sector ethics. Finding and implementing values*. Routledge, p. 13-17.
63. Thomas, T. P, (2013). *The Effect of Personal Values, Organizational Values, and Person-Organization Fit on Ethical Behaviors and Organizational Commitment Outcomes among Substance Abuse Counselors: A Preliminary Investigation*. PhD (Doctor of Philosophy) thesis, University of Iowa, p. 22 – žiūrėta (2015 10 04). Prieiga per internetą < <http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4877&context=etd>>.
64. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Lietuvos teisės universitetas, p. 474.
65. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: Technologija, p. 154.
66. Valstybinės darbo inspekcijos darbuotojų etikos kodeksas. Nr. 1-210.
67. Valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo elgesio kodeksas, 2005 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < <https://www.vmi.lt/cms/valstybes-tarnautojo-elgesio-kodeksas> >
68. Van Warth M. (1998). *Changing public sector values*. Gerland Publishing, p. 8-23.

69. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija – (žiūrėta 2015 12 14). Prieiga per internetą <http://old.vtek.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=350>.
70. VŠĮ Centrinės projektų valdymo agentūros etikos kodeksas, 2009 – žiūrėta (2015 12 16). Prieiga per internetą < <http://www.cpva.lt/images/agentura/apie/cpva-etikos-kodeksas-2009.pdf> >.

PRIEDAI

1 PRIEDAS Anketa Plungės rajono savivaldybės valstybės tarnautojams

Kiek šis žmogus yra panašus į Jus?

Žemiau pateikiame trumpus žmonių apibūdinimus. Perskaitykite kiekvieną apibūdinimą ir įvertinkite (pažymėdami atitinkamą langelį kiekvienoje eilutėje) apibūdinamo žmogaus panašumą ar nepanašumą į Jus.

	Labai panašus į mane	Panašus į mane	Pakankamai panašus į mane	Truputį panašus į mane	Nepanašus į mane	Visiškai nepanašus į mane
A. Jam svarbu generuoti naujas idėjas ir būti kūrybingam. Jis mėgsta viską daryti savaip, originaliai.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
B. Jam svarbu būti turtingam. Jis nori turėti daug pinigų bei brangių daiktų.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
C. Jam svarbu, kad su kiekvienu žmogumi pasaulyje būtų elgiamasi vienodai. Jis įsitikinęs, kad gyvenime kiekvienas turi turėti lygias galimybes.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
D. Jam svarbu demonstruoti savo gabumus. Jis nori, kad žmonės žavėtųsi tuo, ką jis daro.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
E. Jam svarbu gyventi saugioje aplinkoje. Jis vengia visko, kas gali kelti grėsmę jo saugumui.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
F. Jam patinka netikėtumai, jis visada ieško naujų veiklų. Jis mano, kad gyvenime reikia išbandyti kuo daugiau įvairių dalykų.	☐	☐	☐	☐	☐	☒

	Labai panašus į mane	Panašus į mane	Pakankamai panašus į mane	Truputį panašus į mane	Nepanašus į mane	Visiškai nepanašus į mane
P. Jam svarbu visada elgtis tinkamai. Jis vengia bet kokio poelgio, kurį aplinkiniai vertintų neigiamai.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Q. Jam svarbu, kad jį gerbtų kiti žmonės. Jis nori, kad žmonės darytų tai, ką jis sako.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
R. Jam yra svarbu būti atsidavusiam savo draugams. Jis nori aukotis dėl artimų žmonių.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S. Jis tvirtai įsitikinęs, kad žmonės turėtų rūpinti gamta. Jam svarbu saugoti aplinką.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
T. Jam svarbios tradicijos. Jis stengiasi laikytis religinių arba savo šeimos papročių.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
U. Jis siekia išnaudoti kiekvieną galimybę pasilinksminti. Jam svarbu daryti tai, kas jam teikia malonumą.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jūsų lytis

Moteris

Vyras

Jūsų amžiaus grupė

18-25

26-35

36-45

46-55

Daugiau nei 55 metai

Jūsų išsilavinimas

Pagrindinis

Vidurinis

Profesinis

Aukštesnysis

Aukštasis

Kokia Jūsų šeimyninė padėtis

Vedęs/ Ištekėjusi

Gyvenu su partneriu/-e

Vienišas/-a

Išsiskyęs/-usi

Našlys/-ė